

PUUTTUVAT SANAT – KERTO VAT KUVAT

-valokuvallinen kansio ensikotikuntoutuksesta
maahanmuuttaja-asiakkaiden ohjauksen tueksi

Heidi Wanne
Opinnäytetyö, kevät 2013
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Wanne Heidi. Puuttuvat sanat – kertovat kuvat. Valokuvallinen kansio ensikotikuntoutuksesta maahanmuuttaja-asiakkaiden ohjauksen tueksi. Diak Etelä, Järvenpää, kevät 2013, 51 s.

Diakonia – ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK)

Opinnäytetyö on työelämälähtöinen, toiminnallinen opinnäytetyö, joka toteutettiin yhteistyössä Helsingin ensikoti ry:n Vallilan toimipisteen perhekuntoutusyksiköiden kanssa. Työn päätavoitteena oli suunnitella, toteuttaa ja julkaista valokuvin kuvitettu ensikodin perhekuntoutuksen osa-alueita kuvaava kansio. Kansion tavoitteena on sanoittaa valokuvien avulla ensikotikuntoutukseen liittyviä osa-alueita ja toimia kommunikaation tukena maahanmuuttaja-asiakkaan ja ohjaajan välillä.

Opinnäytetyö koostuu kahdesta osasta, itse produktista eli valokuvin kuvitetusta kansiosta sekä kirjallisesta prosessinkuvauksesta. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu ensikodin perhekuntoutuksesta, kuvien käytöstä kommunikaation tukena sekä monikulttuurisesta ohjauksesta. Opinnäytetyö sisältää myös teoreettisen katsauksen maahanmuuttaja-asiakkaiden ohjaukseen liittyvistä erityispiirteistä, jotka olisi hyvä huomioida ensikotikuntoutuksessa. Nämä ovat; tulkin käyttö ohjaamisen tukena, kielen oppimisen ja lukutaidon merkitys kotoutumisessa, maahanmuuttoprosessin vaikutus mielenterveyteen, yhteisöllinen perhekäsitys ja aikakäsitys.

Valokuvin kuvitetun kansion sisältö rakentuu Helsingin ensikoti ry:n Vallilan perhekuntoutusyksiköissä vuonna 2012 käyttöön otetun kuntoutuksen rakenteita kuvaavan Junatuotoksen osa-alueiden mukaan. Osa-alueet ovat; vanhemmuus, odotus ja synnytys, vauva 0–2 kuukautta, vauva 2–6 kuukautta, vauva 6–9 kuukautta sekä vauva 9–12 kuukautta. Junatuotoksen osa-alueiden lisäksi kansiin on kuvattu valokuvia ensikodin toimintaympäristöstä sekä toiminnallisia kuvasarjoja liittyen vauvan kaltoinkohtelun ehkäisemiseen.

Asiasanat: perhekuntoutus, kommunikaation tukeminen, maahanmuuttaja, monikulttuurinen ohjaus

ABSTRACT

Wanne Heidi. Photographically illustrated folder about Ensikoti rehabilitation to support guidance of immigrant clients. 51 p Language: Finnish. Järvenpää, spring 2013. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of this thesis was to create a photographically illustrated folder about ensikoti rehabilitation to support guidance of immigrant clients and ease communication between counselor and immigrant based client.

This Bachelor thesis is a functional product and it was carried out in co-operation with the Helsingin Ensikoti ry Vallilas family units counselors and occupational therapist. The idea of the thesis came from the counselors of the Ensikoti family units. The counselors wanted a concrete tool to help communication with immigrant clients. Authentic photographs about things and issues concerning Ensikoti family rehabilitation would help to ease immigrant clients and counselors communication in the everyday life in family rehabilitation. The folder can also increase the immigrant client's knowledge of the family rehabilitation content.

This Bachelor thesis contains two parts. There is a representation of the thesis process and a complete product; the photographically illustrated binder. Theoretical background consist the definition of ensikoti family rehabilitation and multicultural guidance. Thesis also includes theoretical overview about factors which should be taken into account when guiding immigrant clients. These factors are; how to guide with interpreter, the meaning of language learning and literacy in social integration, the immigration process impact on mental health, communal family perception and time perception.

Keywords: family rehabilitation, communication, immigrant client, multicultural guidance

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHTA, TARKOITUS JA TAVOITTEET	7
3 ENSIKODIN PERHEKUNTOUTUS.....	9
3.1 Yhteisökuntoutus	10
3.2 Junatuotos kuntoutuksen rakenteesta	11
4 KUVAT KOMMUNIKAATION TUKENA	14
5 MONIKULTTUURINEN OHJAUS	16
6 MAAHANMUUTTAJA-ASIAKKAAN KUNTOUTUKSESSA HUOMIOITAVAT ERITYISPIIRTEET	19
6.1 Maahanmuuttaja-asiakkaat ensikodissa	19
6.2 Tulkin käyttö ohjaamisen tukena	21
6.3 Kielen oppimisen ja lukutaidon merkitys kotoutumisessa	22
6.4 Maahanmuuttoprosessin vaikutus mielenterveyteen	24
6.5 Yhteisöllinen perhekäsitys	26
6.6 Aikakäsitys	29
7 VALOKUVIN KUVITETUN KANSION KEHITTÄMISPROSESSI	31
7.1 Kansion suunnittelu alkaa.....	32
7.2 Junatuotos kansion sisällön rakentajana	32
7.3 ”Kansiota selaillessa tulee turvallinen olo” – Kansion ensimmäinen versio ja tiimien palaute	33
7.4 Kansion edelleen kehittäminen.....	35
7.5 Valmis kansio	36
7.6 Asiakkaan näkökulma.....	37
8 OPINNÄYTETYÖN PROSESSIN JA PRODUKTIN ARVIOINTI	39
8.1 Opinnäyteprosessin arviointi	39
8.2 Produktin arviointi	41
9 POHDINTA	44
LÄHTEET.....	46

1 JOHDANTO

Ihmisellä on luontainen tarve vastavuoroiseen vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa. Kommunikointi omalla äidinkielellä samaa kieltä ja kulttuurista taustaa jakavan kanssa on luontevinta, koska silloin kommunikoinnin osapuolet jakavat luultavimmin yhteisen ymmärryksen sekä sanallisten että sanattomien viestien merkityksistä. Maahanmuuton yhteydessä oma kieli ja kulttuuriset tavat eivät enää toimi luonnollisina kommunikaatio keinoina, jolloin haasteeksi tulee sekä ymmärtäminen että ymmärretyksi tuleminen. Tullessaan palveluiden käyttäjiksi maahanmuuttajien kommunikaatio haasteiden huomioiminen koskee myös sosiaalialan ammattilaisia.

Maahanmuutto näkyy Suomessa erityisesti pääkaupunkiseudulla, jonne on 2000-luvulta alkaen suuntautunut puolet koko maan maahanmuutosta. Nopeaan muutokseen vastaaminen on haastavaa palvelujärjestelmälle. Tukitoimia tarvitaan erityisesti maahanmuuttajataustaisille nuorille, joilla on suuri riski syrjäytyä ilman koulutusta ja työpaikkaa. Kotoutumisen avaintekijöitä maahanmuuttajille ovat kielitaito, työssäkäynti ja harrastukset, joissa mahdollistuu eritaustaisten ihmisten kohtaaminen. (Viljanen 2012.)

Maahanmuuton keskittyminen pääkaupunkiseudulle näkyy myös Helsingin ensikodin toiminnassa. Maahanmuuttajien kuntoutusjaksot ovat keskimääräistä pidempiä, johtuen muun muassa maahanmuuttoprosessiin liittyvien traumaattisten kokemusten kuormittavuudesta, vieraan kulttuurin mukanaan tuomista haasteista sekä kielivaikeuksista. Yhteisen kielen puute hidastaa kuntoutukseen liittyvien tekijöiden edistämistä ja ohjaajan konkreettista tukea tarvitaan monissa käytännön asioiden hoitamisessa, sekä asioimisessa eri yhteistyötahojen kanssa. (Lehtinen 2012, 6; Toimintasuunnitelma 2012.)

Helsingin ensikodin Vallilan yksiköissä alkoi vuoden 2012 aikana useita toiminnan kehittämiseen liittyviä kehittämishankkeita. Yksi keskeisimmistä hankkeista oli tuottaa kuntoutuksen rakenteista malli, joka selventää kuntoutuksen sisältöä niin asiakkaille, työntekijöille kuin yhteistyötahoille. Junatuotos, joka valmistui

ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyönä keväällä 2012, on konkreettinen malli ja työskentelyväline kuntoutuksen rakenteista. Kehittämistyön painopistealueena kuntoutuksen rakenteiden lisäksi oli kasvattaa henkilöstön osaamista maahanmuuttajien ohjauksessa sekä selvittää maahanmuuttaja-asiakkaiden kuntoutusta edistäviä ja estäviä tekijöitä.

Oma opinnäytetyöni sijoittuu näiden kahden kehittämishankkeen välimaastoon. Opinnäytetyöni ensisijaisena tavoitteena on helpottaa ensikodissa kuntoutuksessa olevien maahanmuuttajaperheiden ja ohjaajien välistä kommunikaatiota valokuvien kuvitetun kansion avulla. Toinen tavoite oli lisätä ohjaajien kulttuurista kompetenssia opinnäytetyöhön sisältyvän teoretiedon avulla.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu ensikodin perhekuntoutuksen, kommunikaation tukemisen sekä monikulttuurisen ohjauksen käsitteistä. Ensikodin maahanmuuttajatyöryhmän toiveena oli sisällyttää opinnäytetyöhön teoreettinen katsaus maahanmuuttajien ohjauksessa huomioitavien erityispiirteistä, kuten tulkin käytöstä ohjaamisen tukena, kielen oppimisen ja lukutaidon merkityksestä kotoutumisessa, maahanmuuttoprosessin psyykkisistä vaikutuksista, yhteisöllisestä perhekäsityksestä ja aikakäsitysten tarkastelusta.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHTA, TARKOITUS JA TAVOITTEET

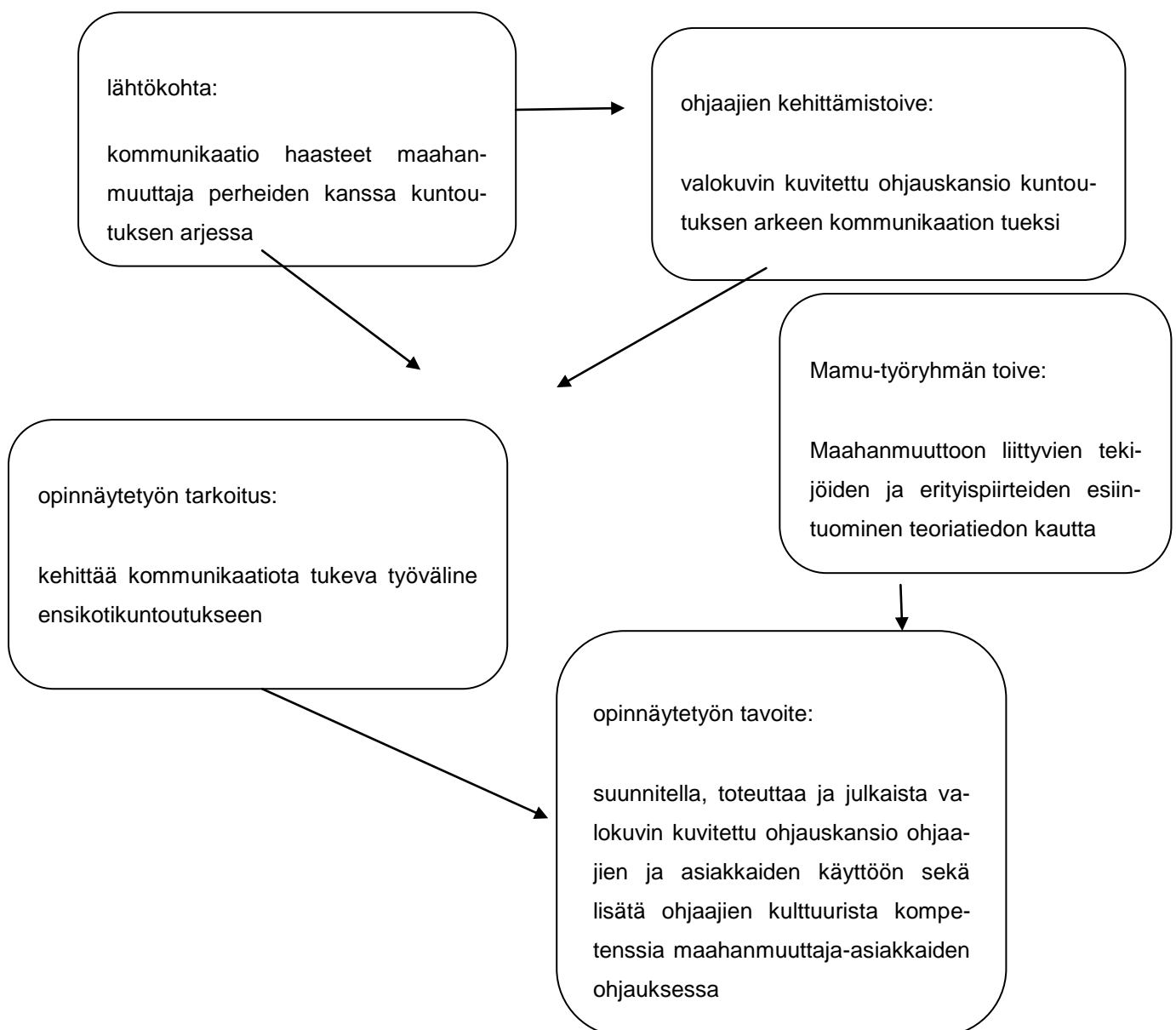
Sain opinnäytetyöni aiheen ensikodin silloiselta suunnittelu- ja kehittämistyötä koordinoivalta ohjaajalta Sanna Vuorelta syksyllä 2011. Aloittaessani opinnäytetyöprosessia olin suorittanut sosionomiopintojen työelämäharjoittelun ensikodin Triangeli-perheyksikössä keväällä 2010, minkä jälkeen aloin tehdä sijaisuuksia kaikissa perheyksiköissä.

Ensikodin perheyksiköissä työskentelevät ohjaajat olivat toivoneet valokuvin kuvitettua ohjauskansiota, koska maahanmuuttajaäitien kanssa syntyvien kommunikaatiohaasteiden koettiin vaikeuttavan ohjausta ja kommunikaation tueksi toivottiin apuvälinettä. Maahanmuuttaja äitien kuntoutusjaksot ovat pääsääntöisesti pidempiä kuin kantaväestön asiakkailta. Yhteisen kielen puute ja konkreettinen avun tarve asioimisessa vievät ohjaukselta enemmän aikaa. Yhteisen kielen puute vaikeuttaa myös monella tavalla ensikodin arjessa tapahtuvien vuorovaikutustilanteiden kulkua sekä äitien osallistumista niihin. Valokuvia sisältävä, ensikodin toimintoja sekä kuntoutusta kuvaava kansio voisi olla sekä ohjaajien että äitien käytössä ja sitä voisi käyttää kommunikaation tukena arjessa. (Sanna Vuorela, henkilökohtainen tiedonanto 23.11.2011.)

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena voi olla ammatillisen käytännön toiminnan opastaminen sitä varten luodun oppaan avulla. Kohderyhmästä riippuen toteutustapa voi olla esimerkiksi kansio tai opaskirjanen. (Airaksinen & Vilkkä 2003, 9.) Toiminnallisella opinnäytetyölläni haluan vastata työelämän tarpeeseen ja kehittää kommunikaatiota tukevan, ohjaajien työtä sekä asiakkaiden osallisuutta helpottavan ohjauskansion. Opinnäytetyöni tarkoitus on luoda konkreettinen väline, valokuvin kuvitettu kansio, maahanmuuttaja-asiakkaan ja ohjaajan välisen kommunikaation helpottamiseksi kuntoutuksen arjessa.

Opinnäytetyöni päätavoitteena on suunnitella, toteuttaa ja julkaista valokuvin kuvitettu ohjauskansio maahanmuuttajaperheiden ohjauksen tueksi ensikotikuntoutukseen. Valmiin ohjauskansion on tarkoitus olla mahdollisimman selkeä ja helppokäyttöinen työväline sekä ohjaajille että asiakkaille.

Valokuvien kuvitettu, kommunikaatiota tukeva kansio on tarkoitettu ensisijaisesti suomea taitamattomille, vieraasta kulttuurista muuttaneille maahanmuuttajaperheille ja heitä ohjaaville työntekijöille. Kansio voi myös toimia kommunikaation tukena yhteisössä asiakkaiden välillä. Yhteisten sanojen löytyminen ja ymmärryksen syntyminen kansion kuvien välityksellä voi lisätä osallisuuden kokemuksia, vaikka yhteistä kieltä ei olisikaan. Kansiota voi käyttää kommunikaation tukena myös esimerkiksi lievästi kehitysvammaisten tai hahmottamisongelmista kärsivien perheiden kanssa työskenneltäessä. Kansio soveltuisi käytettäväksi kaikissa Helsingin ensikodin yksiköissä ja mahdollisesti myös muissa ensiko-deissa.

3 ENSIKODIN PERHEKUNTOUTUS

Helsingin ensikoti on yksi valtakunnallisen Ensi- ja turvakotienliiton ensikodeista. Helsingin ensikotia ylläpitää Helsingin ensikoti ry, joka on voittoa tavoittelematon kansalaisjärjestö. Ensikoti on lastensuojelulaitos, jonka tavoitteena on tehdä ennaltaehkäisevää ja korjaavaa lastensuojelutyötä sekä vanhemmuuden arviointia. Ensikotitoiminnan kohderyhmänä on vanhemmuudessa ja elämänhallinnassa runsaasti tukea tarvitsevat vauvaperheet, esimerkiksi maahanmuuttajaperheet, heikkolahjaisten sekä teini-ikäisten vanhempien perheet. Helsingin Ensikodissa on kolme laitoshoidtoa tarjoavaa perhekuntoutusyksikköä, Balanssi, Triangeli ja Kaneli sekä yksi avopalvelua tarjoava yksikkö Varvara. (Helsingin ensikoti ry i.a)

Ensikodin asiakkaita ovat vauvojen ja pienten lasten perheet, jotka tarvitsevat paljon tukea vanhemmuudessa ja elämänhallinnassa. Ensikotikuntoutuksessa pyritään kiireettömään ilmapiiriin, jossa mahdollistuu läsnäolo, kuuntelu, kiireetön keskustelu sekä asiakkaan vierelläolo. Toiminnan tavoitteena on tukea vanhempien omia kykyjä, taitoja ja jaksamista sekä vahvistaa niitä niin, että lapset saisivat ikä- ja kehitystasoaan vastaavaa hoivaa ja turvallisen ympäristön. (Toimintasuunnitelma 2011.)

Perheiden kanssa työskentelyllä halutaan turvata suotuisa alku vauvan kehitykselle sekä vanhemman ja lapsen väliselle vuorovaikutukselle. Perhekuntoutuksen keskiössä on kiintymyssuhteen syntyminen vauvan ja vanhemman välille sekä vanhemmuuden herääminen ja vahvistuminen. Vauva pyritään tekemään näkyväksi muun muassa sanoittamalla vauvan tarpeita sekä kiinnittämällä huomio vauvan hyvään huolenpitoon ja hoivaan. (Toimintasuunnitelma 2012.) Ohjaajat mallintavat vuorovaikutuksellisia tilanteita vauvan kanssa, joissa katsekontakti vanhemman ja vauvan välillä korostuu. Ohjaajat tuovat päivittäisissä tilanteissa vauvan näkökulmaa ja ääntä esille. (Backman 2012, 14.)

Lohtanderin mukaan (Henttonen 2009, 30) lähes puolet ensikotiäideistä on kokenut väkivaltaa ja moni on traumatisoitunut itse varhain elämässään. Näiden

äitien vauvoilla on suuri riski traumatisoitua jo varhaisessa vaiheessa. Traumatisoituneet äidit tarvitsevat turvallisen ympäristön sekä ympärivuorokautista ohjausta ja tukea. Keskeistä on tukea äitejä varhaisen vuorovaikutussuhteen luomisessa vauvan kanssa ja ehkäistä näin vuorovaikutushäiriöiden ja traumatisoitumisen kehittymistä. Tämän lisäksi äidit tarvitsevat tukea ja ohjausta arkielämän perustaitojen ja vuorokausirytmien hallinnassa, jotka ovat perusta lapsen turvalliselle elämälle.

Perheiden arkielämän taitojen, kuten arjen tasapainottaminen, säännöllisen rytmin ja rutiinien luominen onkin keskeistä ensikotityössä. Ympärivuorokautisten laitostyksiköiden ohjaajat tukevat ja ohjaavat vanhempia vauvojen perushoidossa kuten ruokailussa ja vuorokausirytmien löytymisessä. Ensikodin vauvauttaava kuntoutus perustuu suunnitelmalliseen arkeen, jossa päivä- ja viikkorytmien avulla asetetaan lyhyemmän ja pidemmän ajan tavoitteita. Perheitä tuetaan suunnittelemaan ja ennakoimaan elämäänsä. (Toimintasuunnitelma 2012.)

Perhekuntoutukseen kuuluu olennaisena osana perhetapaamiset, joissa asiakkaan oma ohjaaja käy asiakkaan kanssa läpi kuntoutukseen liittyviä osa-alueita. Perhetapaamisten teemat voivat käsitellä esimerkiksi äidin ja vauvan välistä vuorovaikutusta, vauvan perushoitoa tai perheen taloudellisen tilanteen selvittämistä.

3.1 Yhteisökuntoutus

Yhteisöhoidon rakenne ja toteutus muokkautuu jokaisessa yhteisössä omanlaisekseen, koska jokainen yhteisö on erilainen. Yhteistä kaikille yhteisömalleille on se, että yhteisön toiminnasta vastaavat sen jäsenet yhdessä. Toimintaan kuuluvat päätöksentekoprosessista, käytännön toiminnasta ja kotitöistä vastaaminen. (Stormbom 2008, 111.) Yhteisön syntyyn vaikuttaa vahvasti vuorovaikutus sen jäsenten välillä (Vahvelainen 2003).

Ensikodissa kuntoutus toteutuu yhteisössä, jonka muodostavat sekä asiakkaat että työntekijät. Yhteisökuntoutus on yhteisön jäsenten välistä yhteistyötä ja

vuorovaikutusta arjessa. Yhteisöllisyys on asiakkaille tärkeä vertaistuen muoto vauvan myötä muuttuneessa elämäntilanteessa ja vanhemmuuteen kasvamisessa. Yhteisössä asiakkaat voivat myös harjoitella yhteiskunnassa elämistä ja osallisuutta esimerkiksi osallistuen viikoittaiseen yhteisöpalaveriin, jossa käsitellään yhdessä yhteisön asioita. Päivittäiset yhteiset ruokailuhetket sekä juhlat ja retket ovat tärkeä osa yhteisökuntoutusta. (Toimintasuunnitelma 2012.)

Yhteisöllisyys voi olla maahanmuuttaja perheille sekä mahdollisuus että haaste. Maahanmuuttajaäidit, jotka eivät osaa suomea, jäävät helposti ulkopuolisiksi yhteisössä. Toisaalta yhteisön antama vertaistuki ja mahdollisuus suomen kielen kuulemiseen ja käyttämiseen arkisissa tilanteissa voivat edistää kielen oppimista ja sitä kautta niin osallisuutta kuin kotoutumistakin. Esimerkiksi yhteisökuntoutukseen liittyvä yhteinen ruokailuhetki ja ruoan valmistaminen tarjoavat mahdollisuuden tutustua eri maiden ruokakulttuuriin, koska jokainen asukas saa vuorollaan valmistaa haluamaansa ruokaa. Ruokailu on arkinen, yhteisöä yhdistävä toiminta, jonka ääressä syntyy luontevia keskustelun avauksia eri kulttuureista ja tavoista.

3.2 Junatuotos kuntoutuksen rakenteesta

Helsingin ensikodissa on ollut käynnissä palvelurakenteiden tarkastelu ja arvioiminen. Palvelurakenteiden kehittämistyö alkoi vuonna 2012 ja siihen liittyy monia erilaisia kehittämisprosesseja. Perhekuntoutuksen rakenteesta on tavoitteena tuottaa malli, joka selkeyttää kuntoutuksen sisältöä ja tavoitteita asiakkaille, työntekijöille sekä yhteistyötahoille. Palvelurakenteiden kuvaamisen ja selkeyttämisen myötä tavoitteena on tuottaa työn sisällöstä ohjeistukset henkilökunnan ja asiakkaiden käyttöön. Ensikodin rakenteiden kehittämisen tavoitteena on myös lisätä työntekijöiden erityisosaamisen hyödyntämistä yli yksikkörajojen asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. (Toimintasuunnitelma 2012.)

Ensikodin kuntoutuksen rakenteesta valmistui keväällä 2012 Triangelin ohjaajana toimivan Sini Backmanin ylempi AMK opinnäytetyö ”Helsingin ensikodin kuntoutusprosessin kehittäminen - vauvan matkassa”. Backmanin kehittämishank-

keen tavoitteena oli selkiyttää kuntoutuksen kulkua ja kokonaisuutta sekä luoda konkreettinen tuotos kuntoutusprosessista asiakastyöhön. Tavoitteena oli lisäksi yhtenäistää eri yksiköiden välisiä käytäntöjä sekä tuoda esiin arjen työssä esiintyviä hyviä käytänteitä. Kehittämishankkeena syntyi asiakastyöhön käytettäväksi junatuotos, josta selviää teemoittain asioiden käsittelyjärjestys ensikotikuntoutuksessa sekä lapsen ikätasonmukainen kehitys. (Backman 2012, 3.)

Junatuotoksessa kuntoutuksen rakenne on jaettu kuuteen eri osa-alueeseen jotka ovat; vanhemmuus, odotus ja synnytys, vauva 0-2 kuukautta, vauva 2-6 kuukautta, vauva 6-9 kuukautta sekä vauva 9-12 kuukautta. Osa-alueet on rakennettu vertauskuvallisesti junaksi siten, että vanhemmuus on veturi ja muut vaunuja. Junatuotos on jokaisen yksikön yhteisissä tiloissa näkyvillä. Yksiköiden seinillä olevissa junatuotoksen malleissa on tiivistetyssä muodossa sanoja ja lauseita liittyen kuntoutukseen ja ne eivät sellaisenaan välttämättä avaudu suomenkieltä taitamattomalle asiakkaalle. Kuntoutuksen alkaessa jokainen perhe saa itselleen oman junan. Junaan otetaan lisää vaunuja sitä mukaan miten kuntoutuksessa edetään. (Backman 2012a, 38–39; Backman 2012b.)

Junatuotos työskentely alkaa veturista, joka edustaa vanhemmuutta. Veturiin kiinnitetään vanhempien valokuvat ja työskentelyn tueksi on erilaisia symboleita, joiden avulla voidaan herättää keskustelua vanhemmuuteen liittyvistä ajatuksista ja tunteista. Vanhempia tuetaan pohtimaan elämäntilannettaan myös tulevan vauvan näkökulmasta. Odotusaikaan ja synnytykseen liittyvään vaunuun liitetään kuva odottavasta äidistä ja masuvauvasta. Synnytysohjaus ja masuvauvatyöskentely valmistavat vauvan tuloon ja luovat pohjaa kiintymyssuhteen syntymiselle. Työskentelyn tueksi on tehty tunnesanoja, joiden avulla tehdään vauvaa näkyväksi jo odotusaikana sekä synnytykseen liittyviä asioita. (Backman 2012a, 38–39; Backman 2012b.)

Vauvan synnyttyä työskentely jatkuu vauvan ikä-tason mukaan jaoteltujen vauvujen teemojen mukaan, joista ensimmäinen on vauva 0–2 kuukautta. Vaunun teemana ovat kiintymyssuhde ja turvallinen arki. Vanhempaa tuetaan rauhoittamaan vauvan äärelle sekä tunnistamaan ja vastaamaan vauvan viesteihin. Työskentelyn painopisteenä on vanhemman ja vauvan välisen turvallisen kiin-

tymyssuhteen syntymisen tukeminen. Vauva 2–6 kuukautta vaunussa teemoina ovat ilo ja kiinnostus sekä vastavuoroisuus. Työskentelyn tavoitteena on muun muassa äidin ja vauvan välisen vastavuoroisen kommunikaation tukeminen sekä kasvavan vauvan tarpeiden, kuten leikin, kiinteiden ruokien aloituksen ja liikumisen turvallisuuden huomioiminen. Vauva 6–9 kuukautta vaunussa teemana on ikätason mukainen kehitys ja arjen hallinta. Vanhempaa tuetaan sitoutumaan yhdessäoloon sekä vuorovaikutukseen vauvan kanssa muun muassa erilaisten leikkien kautta. Vauvan rytmin löytymiseen ja arjenhallintaan tuetaan. Vauva 9–12 kuukautta vaunun teemat ovat jälkihuolto ja kuntoutuksen suunnitelmallinen lopetus. Vanhemman tukiverkosto pyritään ottamaan tiiviimmin mukaan. Vauvan kehityksessä huomio on jaettujen kokemusten ja erossa olemisen haasteissa. (Backman 2012a, 38–39; Backman 2012b.)

4 KUVAT KOMMUNIKAATION TUKENA

Ihmisillä on luontainen tarve olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Kommunikointi on vastavuoroista toimintaa, jonka onnistumiseen vaikuttavat molemmat osapuolet. Kommunikoidessaan ihmiset välittävät toisilleen viestejä joiden merkitys luodaan yhdessä. Puhekieli on yleisin tapa ilmaista ja vastaanottaa viestejä. Puheen lisäksi viestintään kuuluu sanatonta viestintää, kuten ilmeitä, eleitä ja kehonasentoja, mutta myös kuvilla voidaan viestiä. Haasteita kommunikointiin tuo esimerkiksi yhteisen kielen puute tai kyvyttömyys kommunikoida puheella. (papunet i.a; Tikoteekki 2009, 2–3.)

Kuvien käyttö kommunikaation tukena edellyttää, että niiden käyttäjät ymmärtävät asian tai esineen ja sitä esittävän kuvan välisen merkityksen ja yhteyden. Merkitysten tulkinnan tulisi aina perustua kommunikaatio osapuolten väliseen yhteiseen sopimukseen ja ymmärrykseen merkkien tarkoituksista. Kuvien merkitysten ymmärtäminen lisää käyttäjän motivaatiota käyttää niitä kommunikaation tukena. Kuvat voivat toimia monella eri tavalla viestinnän tukena, ne voivat olla ilmaisun välineenä, ymmärtämisen tukena tai niillä voidaan esimerkiksi kuvittaa päivittäistä toimintaa. Kuvia voidaan käyttää kuten sanoja, niiden avulla voi keskustella, pyytää, kieltäytyä, kysyä, kommentoida, ilmaista tunteita ja niin edelleen. Käytettäessä kuvakansiota on kommunikaatio kumppanin antama malli sen käytöstä tärkeää. Käytön mallintaminen helpottaa kansion käyttöönottoa. Mallintamisessa voidaan puheen rinnalla osoittaa aiheeseen liittyviä kuvia kansiosta. (Tikoteekki 2009, 3–12.)

Kuvien käyttö on erityisen tärkeää henkilöille, jotka tarvitsevat paljon toistoja oppiakseen käsitteitä ja sanastoa (Heister 2010, 58). Konkreettinen mallintaminen valokuvien avulla on hyvä keino auttaa hahmottamaan ja muistamaan asioita, jos lukeminen ja kirjoittaminen on vaikeaa. Havainnolliset ja käytännölläiset menetelmät ovat toimivampia ohjaamisen välineitä silloin, kun teoreettisen tiedon ymmärtäminen on haastavaa, esimerkiksi oppimisvaikeuksien tai kehitysvamman takia. (Vehmanen & Vesa 2012, 21–22.)

Laine (2007b, 158) toteaa, että kuvamateriaalin käyttäminen on hyvä apuväline luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten maahanmuuttajien opettamisessa. Kuvia käytettäessä tulee kuitenkin huomioida eri kulttuureista tulevien erilainen kuvanlukutaito, kuvan ymmärtäminen ei ole itsestäänselvyys. Valokuva itsessään voi olla vieras, samoin kuin sen tulkitseminen. Autenttisen materiaalin käyttäminen on suositeltavaa, samoin kuin sanojen toistaminen ääneen mahdollisimman usein, jolloin ne jäävät mieleen paremmin.

Kommunikaation epäonnistuminen ja asioiden erilaiset kulttuuriset merkitykset voivat aiheuttaa väärinkäsityksiä sekä yhteentörmäyksiä maahanmuuttaja-asiakkaan ja ohjaajan välillä. Kommunikointi voi kuitenkin onnistua myös vähäisellä yhteisellä kielitaidolla jos osapuolten suhtautuminen toisiinsa on myönteistä ja siinä on pyrkimys ymmärrykseen. (Bergbom & Giorgiani 2007, 66–67.) Kulttuuristen ja kielellisten tekijöiden vuoksi maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa työskennellessä tulee toistuvasti tarkistaa miten asiakas on ymmärtänyt puhutun. Olennaista on lisäksi huomioida ovatko työntekijä ja asiakas ymmärtäneet puhutun asian samoin. Sanoja voidaan tulkita hyvinkin monella tavalla, jos sanan merkityksestä ei olla sovittu yhdessä. (Haavikko & Bremer 2009, 47.)

Papunet sivustot sisältävät monipuolista materiaalia, kuten kuvapankin ja kommunikaatiokansion pohjan joita voi hyödyntää kommunikaation tukemiseksi puhevammaisten ihmisten kanssa. (papunet i.a) Ensikodissa toiveena oli saada ohjauksen tueksi kansio, joka liittyy konkreettisesti ensikodin kuntoutuksen arkeen. Kuvien ottaminen ensikodin tiloissa ja tiloista tekee niistä konkreettisempia. Kansion on tarkoitus helpottaa etenkin luku- ja kirjoitustaidottomien maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa kommunikointia, jolloin autenttinen kuva toimii informaation välittäjänä. Kuvia voidaan käyttää vuorovaikutuksen keskustelunalustana, jolloin ne voivat muodostaa lähtökohdan keskustelulle tai niistä voidaan etsiä yhtä yksittäistä sanaa tai käsitettä johonkin keskustelun aiheena olevalle asiayhteydelle.

5 MONIKULTTUURINEN OHJAUS

Monikulttuurisessa ohjaustilanteessa asiakas ja ohjaaja edustavat kahta erilaista kulttuuritaustaa. Kulttuuriseen taustaan kuuluvat muun muassa arvot, uskomukset, perinteet, kieli ja toimintatavat. Kahden eri kulttuurista tulleen välillä voi näissä olla huomattavia eroja. Monikulttuurinen ohjaus edellyttää ohjaajalta tietoisuutta yhteiskuntaerojen vaikutuksista maahanmuuttajien kotoutumiseen ja ohjaustilanteisiin. Ohjaajan tulisi olla tietoinen omasta kulttuuristaan sekä kulttuurierojen merkityksestä toisesta kulttuurista tulevan kotoutumiseen. Monikulttuurisessa ohjauksessa keskeistä on, voimaannuttaminen, luottamuksen syntyminen, kieli ja ei-kielellinen viestintä sekä kuunteleminen. (Mandalios, Nummela, Roininen & Sipilä 2011, 32.)

Monikulttuuriseen asiakastyöhön sisältyy Onnismaan (2007, 23–28.) kuvaamat erilaiset ammatilliset toimintatavat; tiedotus, neuvonta ja ohjaus. Keskustelun kulku, suhde tietoon sekä työntekijän että asiakkaan roolit vaihtelevat riippuen siitä mistä edelle mainitusta on kysymys. Tiedottamisessa korostuu tiedon välittäminen, asiakas etsii tietoja ja työntekijä antaa sitä. Neuvonnassa työntekijän rooli on tarjota asiakkaalle neuvoa asiantuntijana hänen esittämässään ongelmassa. Ohjauksessa ohjattavan rooli on aktiivinen ja työskentelyn lähtökohtana on ohjattavalta nousevat tavoitteet ja tulkinnat ongelmastaan. Työntekijän rooli on välttää valmiiden ratkaisumallien tarjoamista ja vahvistaa ohjattavan toimintakykyä. Ohjauksessa tulisi korostua jaettu asiantuntijuus, jossa ohjattava nähdään oman tilanteensa ja ratkaisujensa asiantuntijana ja jossa häntä kuunnellaan.

Yhteinen asiantuntijuus rakentuu vastavuoroisen dialogin kautta, jolloin asiakassuhde nähdään molemminpuolisen ymmärryksen rakentamisena, joka tapahtuu sekä asiakkaan että työntekijän ehdoilla. Dialogisessa asiakastyössä pyritään yhteisen ymmärryksen rakentumiseen sekä edesauttamaan vuorovaikutuksen kulkua siihen suuntaan. Dialogisessa suhteessa asiakas nähdään jatkuvasti muuttuvana, tietoisena toimijana. Tämän vuoksi häntä ei voi, eikä ole syytä ottaa niin sanotusti haltuun yhdelläkään metodilla tai asiantuntija selityk-

sellä. (Mönkkönen 2007, 86–104.) Monikulttuurisessa ohjauksessa korostuu dialogiseen suhteeseen liittyvä yhteiselle tuntemattomalle alueelle siirtyminen, jolloin myös työntekijän on uskallettava astua alueelle, josta hänellä ei ole tietoa, vaan sitä rakennetaan yhdessä asiakkaan kanssa. Tällöin voi toteutua myös Juhilan (2006, 148) kuvaama horisontaalinen asiantuntijuus, jossa asiakkaan ja työntekijän kohtaamisissa neuvotellaan yhteinen tulkinta asiakkaan tilanteesta ja sen vaatimista mahdollisista muutoksista.

Asiakkaan kuunteleminen tilanteessa, jossa hän haluaa jakaa asioita, on erittäin merkityksellistä. Asiakas voi kertoa ja jakaa asioita elämästään, joihin ei varsinaisesti toivo puuttumista tai apua. Olennaisinta on hänen halunsa jakaa kokemuksensa ja tulla kuulluksi. Työntekijän ja asiakkaan välille syntynyt luottamus sekä asiakkaan tunne siitä, että työntekijä on oikea henkilö vastaanottamaan hänen kertomuksensa, lisää kuulluksi tulemisen toteutumista. (Erkko, West & Viljakainen 2011, 59.) Bergin (2012, 31) mukaan asiakas on usein kiitollisempi kohtaamisesta, jossa on kokenut tulleen ymmärretyksi, vaikka konkreettinen apu olisikin jäänyt saamatta.

Räty (2002, 8–9) jakaa maahanmuuttajien kanssa työskentelevien ammatilliset valmiudet kolmeen pääkohtaan; kulttuuriseen sensitiivisyyteen, kykyyn kohdata ja kommunikoida kielivaikeuksista, näkemyseroista ja vaikeista elämäntilanteista huolimatta sekä maahanmuuttajien palvelujärjestelmä osaamiseen. Maahanmuuttajia ohjattaessa ja kohdatessa on kuitenkin olennaista tiedostaa, että heidän luokittelunsa kulttuuriin ryhmiin ei itsessään lisää ymmärrystä työntekijän ja asiakkaan välillä. Maahanmuuttajien elämään liittyvien erityispiirteiden, kuten arkipäivän rasmin, erilaisuuden kokemisen ja osallisuus vajeen tiedostaminen on tärkeää, mutta niitä tulee tarkastella henkilökohtaisessa kontekstissa. Mikä on asiakkaan oma henkilöhistoria, sosiaalinen tilanne ja tulevaisuuden suunnitelmat. Kulttuurisen taustan huomioiminen on olennaista, mutta sitä ei tarvitse osata etukäteen. Asettumalla dialogiin asiakkaan kanssa ja yksinkertaisesti kysymällä pääsee jo pitkälle. (Kaljonen 2011, 39; Haavikko & Bremer 2009, 35–36.) Ilman yhteisen ymmärryksen ja viestinnän syntyä sekä asiakas että työntekijä voivat tuntea itsensä avuttomiksi. Asiakas voi reagoida aggressii-

visesti tai vetäytyvästi ja kieltäytyä kokonaan yhteistyöstä. (Sainola-Rodrigues 2005, 24.)

Työntekijän asema tai asiakkaan palvelu tai palvelutarpeen määrittely ei rakennu monimuotoisessa yhteiskunnassa ainoastaan kielen, kulttuurin tai kansallisuuden varaan. Tilanne ja yksilön oma tulkinta määrittävät sen, mitkä identiteetin osa-alueet ovat asiakkaan mielestä merkittäviä palvelussa ja toiminnassa. (Matinheikki–Kokko 2011, 33.) Eri kulttuurien ja tapojen tunteminen helpottaa työntekijää kohtaamaan sekä omia että maahanmuuttaja-asiakkaan tunteita, käsityksiä ja toimintatapoja, mutta ammattilainen ei voi perääntyä kohtaamasta asiakasta, vaikka hänellä ei tätä osaamista olisikaan.

Aniksen kuvaama sosiaalityön ammatilliseen perinteeseen kuuluva asiakkaan ja ympäristön välisen ristiriidan selvittäminen sekä sillanrakentajana toimiminen sopii hyvin maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa työskentelyyn. Maahanmuuttajia, kuten ei muitakaan asiakkaita, tulisi nähdä vain yhden ominaisuuden kautta, vaan sosiaalityössä tulisi pyrkiä olemaan avoin ihmisen monenlaisille puolille. Asiakas ei ole vain maahanmuuttaja, eikä hänen elämäntilanteensa ole vain yhdestä näkökulmasta selittyvä. Erojen ja samankaltaisuuksien huomioiminen edellyttää kuuntelevaa, joustavaa ja empaattista työtettä, luottamuksen ja dialogin synnyttämiseksi. (Anis 2008, 91 ja 101.)

6 MAAHANMUUTTAJA-ASIAKKAAN KUNTOUTUKSESSA HUOMIOITAVAT ERITYISPIIRTEET

6.1 Maahanmuuttaja-asiakkaat ensikodissa

Vuonna 2011 Suomeen muutti ulkomailta 29 500 ihmistä, kasvua edellisestä vuodesta oli noin 3000 henkeä. Suomessa vakituisesti asuvien ulkomaalaisten määrä on ollut jatkuvassa kasvussa, vuonna 2011 heitä oli 183 133. Tähän lukuun ei lasketa kansalaisuuden saaneita eikä turvapaikanhakijoita. Suurimman ryhmän ulkomaalaisista muodostavat venäläiset ja virolaiset, joita on yli kolmannes kaikista ulkomaalaisista. Ulkomaalaisten sijoittuminen Suomeen on painottunut pääkaupunkiseudulle, yli 80 000 asuu Helsingin, Espoon ja Vantaan alueella. (Sisäasiainministeriö 2011, 3–7.) Ulkomaalainen on henkilö, jolla ei ole Suomen kansalaisuutta. Ulkomaalainen voi olla siirtolainen, pakolainen, paluumuuttaja tai turvapaikanhakija, eli kyseessä on varsin heterogeeninen ryhmä ihmisiä, joita yleisesti kutsutaan maahanmuuttajiksi. Maahanmuuttajalla tarkoitetaan ulkomaalaista, joka asuu pysyvästi Suomessa. (Räty 2002, 11–13.)

Maahanmuuton keskittyminen pääkaupunkiseudulle näkyy myös Helsingin ensikodin toiminnassa. Ensikodin asiakkaina olevat maahanmuuttajat edustavat samankaltaista heterogeenista ryhmää kuin muuallakin yhteiskunnassa, muuton taustalta löytyy monia eri syitä. Ensikodeissa yhteiskunnalliset muutokset näkyvät pienellä viiveellä, mutta maailmalla tapahtuneet kriisit näkyvät pakolaistaisien asiakkaiden määrän lisääntymisenä ensikodeissa. Maahanmuuttajien kuntoutusjaksot ovat keskimääräistä pidempiä, mikä johtuu muun muassa maahanmuuttoprosessiin liittyvien traumaattisten kokemusten kuormittavuudesta, vieraan kulttuurin mukanaan tuomista haasteista sekä kielivaikeuksista. (Lehtinen 2012, 6; Toimintasuunnitelma 2012.)

Pakolaisina maahan muuttaneet tarvitsevat monipuolista apua. Kotimaassa tapahtuneet ja maahanmuuttoon liittyvät traumat lisäävät usein myös erityispalvelujen tarvetta. Alussa avun tarve on kuitenkin hyvin käytännönläheistä, kuten asunnon ja perustoimeentulon hankkimisessa avustamista. Myös arjessa selviy-

tymisessä, liikkumisessa ja kielenymmärtämisessä tarvitaan opastusta. Arjen alkaessa sujua, tulee esiin avun tarve työllistymisissä, kielen oppimisessa, lasten päivähoitossa, harrastuksissa, uskonnon ja sosiaalisten tarpeiden tyydyttämisessä. (Kettunen, Ihalainen & Heikkinen 2001, 59–60.) Pakolaisina maahan tulleet ohjautuvat suoraan sosiaalityön asiakkaiksi ja asiakkuudesta muodostuu helposti pysyvä rooli, jos muunlaisia yhteiskunnallisia osallistumismahdollisuuksia ei ole (Lemercier, Hyvärinen & Hautamäki 2012, 31).

Ensikotikuntoutuksessa on tärkeää ottaa huomioon maahanmuuttaja-asiakkaiden tarve hoidon monimuotoisuudesta (Toimintasuunnitelma 2012). Maahanmuuttajatyöryhmän mukaan ensikodin monikulttuurisen työn erityispiirteisiin kuuluvia osa-alueita ovat muun muassa asiakkaan yksilöllisen avun tarpeen kartoitus, kuten maahanmuuttajan fyysiseen ja psyykkiseen terveydentilaan liittyvät seikat, työskentely kielellisten haasteiden kanssa arjessa, työskentely tulkin välityksellä, (erityisryhmänä luku- ja kirjoitustaidottomat maahanmuuttajat), eri uskontojen ja kulttuurien tuntemus, asiakkaan yksilöllisen kotoutumistilanteen ja siihen vaikuttavien tekijöiden selvittäminen sekä työskentelyn sopeuttaminen siihen, tiivis yhteistyö viranomaisverkostoissa ja moniammatillinen yhteistyö. (Monikulttuurisen työn erityispiirteet ensikotikuntoutuksessa i.a)

Ensikodissa kuntoutus on yleensä haastavinta täysin erilaisista kulttuureista muuttaneille luku- ja kirjoitustaidottomille asiakkaille. He tarvitsevat konkreettista apua, vierihoitoa, kyetäkseen selviytymään erilaisista vauvaperheen elämään liittyvistä käytännön asioista, kuten neuvolakäynneistä, erilaisten hakemusten täytöstä ja ihan vain kuntoutuksen arjesta. Tulkkipalveluja käytetään lastensuojelupalaverissa ja perhetapaamisissa, mutta tulkkausta ei ole saatavilla päivittäin, jolloin työntekijän ja asiakkaan on selvittävä vuorovaikutustilanteista omin keinoin. Kielimuuri koetaankin haasteeksi laadukkaan työn toteutumiselle. Eri kulttuurien ja uskontojen tuntemus samoin kuin palvelujärjestelmän hallitseminen auttavat työntekijää asiakkaan ohjauksessa. Ensikotikuntoutuksen keskiössä on kuitenkin vanhemman ja vauvan välinen varhainen vuorovaikutus sekä arjen hallinta, joihin myös maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa pyritään keskittymään. (Monikulttuurisen työn erityispiirteet ensikotikuntoutuksessa i.a)

Vuoden 2012 yhtenä painopistealueena ensikotityössä oli kasvattaa henkilöstön osaamista maahanmuuttajien ohjauksessa sekä selvittää maahanmuuttaja-asiakkaiden kuntoutusta edistäviä sekä estäviä tekijöitä (Toimintasuunnitelma 2012). Vuoden 2012 alusta toiminnan aloitti maahanmuuttajatyöryhmä (Mamutyöryhmä), jonka tavoitteena on koota ja jakaa tietoa ja ohjeistusta maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa tehtävästä työstä kaikille yksiköille. Työryhmässä on mukana ohjaaja jokaisesta laitousyksiköstä. (Lea Bueno, henkilökohtainen tiedonanto 7.2.2012.)

6.2 Tulkin käyttö ohjaamisen tukena

Tulkin käyttö mahdollistaa kielellisen ymmärtämisen ja antaa mahdollisuuden työskennellä maahanmuuttajan kanssa ilman yhteistä kieltä. Asiakastilanne helpottuu, koska työntekijän ei tarvitse miettiä, ymmärtääkö asiakas häntä ja ymmärtääkö hän asiakasta. Tulkin välityksellä on mahdollista tavoittaa olennainen. Tulkillä tulisi olla asioimistulkin koulutus sekä hyväksytty todistus virallisesta näyttökokeesta. Omaisten ja sukulaisten käyttäminen tulkkina ei ole suositeltavaa. Pätevä tulkki on puolueeton ja hänellä on hyvä kielitaito sekä tuntemus oman kielialueensa kulttuurista ja yhteiskuntaelämästä. (Haavikko & Bremer 2009, 52–53.)

Asiakkaalta tulee aina varmistaa oma äidinkieli ennen tulkin tilaamista, monissa maissa puhutaan useita eri kieliä, joten pelkän kotimaan tietäminen ei riitä. Uskonnolliset ja tapakulttuuriin liittyvät tekijät tulisi myös huomioida tulkkia varattaessa. Joidenkin maiden etnistenryhmien väliset jännitteet voivat estää tulkkauksen onnistumisen. Sukupuolisensitiivisyys, eli tulkin valinta asiakkaan sukupuolen mukaan on suositeltavaa. (Schubert 2007, 169.)

Tulkkaustilanteen aluksi tulkki tulee aina esitellä asiakkaalle sekä kertoa vaitiolovelvollisuudesta, joka koskee sekä tulkkia että työntekijää. Vaitiolovelvollisuuden käsite voi olla vieras tai merkitä eri asiaa maahanmuuttajalle, joten sen avaaminen on tärkeää. Viranomaisiin kohdistuva epäluottamus sekä tulkin yhteys omaan yhteisöön tulee huomioida maahanmuuttajan suhtautumisessa

tulkkausapuun. Asiakkaalta ja tulkilta on hyvä tarkistaa, että he todella ymmärtävät toisiaan, samoin kuin se, että kaikki mitä puhutaan, myös tulkataan. Tulkkaustilanteessa työntekijä istuu asiakasta vastapäätä ja tulkin etäisyys on sama sekä asiakkaaseen että työntekijään, jolloin hänen roolinsa ymmärtämisen vahvistajana korostuu. Keskustelu asiakkaan kanssa käydään käyttäen minämuotoa ja tulkin tulee myös tulkata keskustelua minämuodossa. (Haavikko & Bremer 2009, 55–57.)

Oman kokemukseni mukaan Ensikodin asiakkaille pätevän ja puolueettoman tulkin löytyminen ei ole itsestäänselvyys. Asiakkaan äidinkieli voi olla niin harvinaisen, ettei ulkopuolista tulkkia löydy, vaan tulkki on asiakkaan omasta yhteisöstä. Schubert (2007, 165) toteaa, että tällöin tulkin on selvitettävä omaan rooliinsa liittyvät rajoitukset. Tulkin ei tulisi tavata asiakasta työn ulkopuolella ja hänen tulisi pysyä neutraalina tulkkauksen aikana.

Ensikodissa tulkkipalveluja käytetään osana kuntoutusta, lähinnä lastensuojelupalaverissa ja muissa ennalta sovituissa ohjaustilanteissa, kuten perhetapaamisissa. Haasteena on kommunikointi ilman tulkkia arjessa, jota pääosa kuntoutuksesta on. (Sanna Vuorela, henkilökohtainen tiedonanto 23.11.2011.)

6.3 Kielen oppimisen ja lukutaidon merkitys kotoutumisessa

Kieli on tärkein ihmistenvälisen kommunikaation väline ja se kuvastaa ajattelumaailmaamme ja todellisuutta jossa elämme. Kielen oppimista voidaan pitää jatkuvana, läpi elämän kestäväenä prosessina ja siihen vaikuttaa sosiaalinen konteksti jossa sitä opitaan. Erilaiset elinolosuhteet vaikuttavat kieleen ja sen ilmaisuun, jolloin täysin erilaisista kulttuureista lähtöisin olevat kielet eroavat toisistaan monella tavalla. Kielten eroavaisuuksilla on vaikutusta esimerkiksi uudella kielellä lukemaan oppimisessa. (Fredriksson 2002, 53 & 69.)

Opetuksen laadun lisäksi kielen oppimiseen vaikuttavat monet eri tekijät, kuten yksilölliset ominaisuudet, ikä, älykkyys ja motivaatio. Tärkein tekijä uuden kielen oppimisessa on kuitenkin kontaktit uutta kieltä äidinkielenään puhuvien ihmisten

kanssa sekä toimiminen ympäristössä jossa uutta kieltä puhutaan. Ilman kontaktia uutta kieltä äidinkielenään puhuvien kanssa heikkenee motivaatio kielenoppimiseen ja käyttämiseen. Hyvin alkanut kielenoppiminen yleensä myös hiipuu jos kontaktit sitä puhuviin ovat vähäisiä. (Elmeroth 2003, 432–433; Bergbom & Giorgiani 2007, 67.)

Uuden kielen oppimisen lisäksi myös oman äidinkielen säilyttäminen on tärkeää kotoutumisprosessissa. Äidinkieli on ihmisen tunnekieli, omat ajatukset ja tunteet on helpointa ilmaista omalla kielellä. Omalla kielellä puheesta tunnistetaan puheen eri sävyt, huumori, ironia tai muodollisuus. Äidinkieli on tiedon, ajattelun ja luovuuden kieli. Äidinkieli on lisäksi yhdysside omiin vanhempiin, kotimaahan ja kulttuuriin. Äidinkielellä on myös vahva yhteys itsetunnon ja oman identiteetin muotoutumiselle. (Räty 2002, 154.) Ensikotikuntoutuksessa maahanmuuttaja-äitejä kannustetaan puhumaan lapselle omalla äidinkielellä edellä mainituista syistä johtuen.

Luku-, kirjoitus- ja laskutaito kuuluvat ihmisen perusoikeuksiin ja kansalaisvalmiuksiin. Jokaisella luku- ja kirjoitustaidottomalla maahanmuuttajalla tulisi olla mahdollisuus oppia nämä taidot uudessa kotimaassaan. (Laine 2007a, 7.) Lukutaidon merkitys korostuu maissa, jossa valtaväestö on lukutaitoista ja yhteiskunnassa toimiminen perustuu luku- ja kirjoitustaitoon. Lukutaito vaikuttaa yhteiskunnassa toimimiseen, opiskelumahdollisuuksiin ja työn saantiin. Yhteiskunnassa, jossa edellytetään luku- ja kirjoitustaitoa esimerkiksi virallisten asiapapereiden täytön yhteydessä, on haastavaa selvitä ilman näitä taitoja. Maahanmuuttajien lukemisen ja kirjoittamisen ongelmat tulevat usein esille tilanteissa, joissa joudutaan asioimaan papereiden välityksellä. Asiakirjojen ja hakemusten ymmärtäminen ja täyttäminen vaatii monelta maahanmuuttajalta sellaisia lukemisen ja kirjoittamisen taitoja, joihin hän ei ole kotimaassaan tottunut. (Fredriksson 2002, 5; Hirsiaho, Pöyhönen & Saario 2007, 93–105.)

Suhtautuminen luku- ja kirjoitustaitoon tai sen puuttumiseen vaihtelee riippuen siitä mistä kulttuurista käsin sitä tarkastellaan. Maailmassa on esimerkiksi kieliä, joista ei ole olemassa kirjoitettua muotoa, jolloin vain puhekielellä on merkitystä. Myös luku- ja kirjoitustaidon määritelmät vaihtelevat. Primaarilukutaidottomalla

tarkoitetaan ihmistä, joka ei osaa lukea eikä kirjoittaa omalla äidinkielellään ja sekundaarilukutaidottomalla ihmistä, joka osaa lukea omaa äidinkieltään, mutta ei osaa latinalaisia aakkosia. Primaarilukutaidottomat eivät yleensä ole käyneet kotimaassaan ollenkaan koulua, toisin kuin sekundaarilukutaidottomat, joilla usein on lyhyet opinnot takanaan. (Laine 2007a, 7.) Monissa maissa on edelleen tavallista, että luku- ja kirjoitustaito on eliitin tai kaupunkilaisten etuoikeus, eikä niiden osaamista pidetä tärkeinä tai saavuteltavina. Oman yhteisön ja sosiaalisen ryhmän sisällä luku- ja kirjoitustaidottomuudessa ei ole hävettävää. Muuttaessaan maahan, jossa heidät viranomaisten ja yhteiskunnan silmissä luokitellaan luku- ja kirjoittamistaidottomiksi maahanmuuttajiksi asiasta tuleekin ongelma ja arkaluontoinen. (Hirsiäho, Pöyhönen & Saario 2007, 106.)

Ensikotikuntoutuksessa luku- ja kirjoitustaidottomuuden tuomat haasteet ilmenevät monella eri tavalla. Asioiminen eri viranomaisten kanssa ja palveluiden käyttäminen on käytännössä mahdotonta ilman luku- ja kirjoitustaitoa. Asiakas tarvitsee paljon ohjaajan apua monien vauvaperheen elämään liittyvien asioiden hoidossa, kuten esimerkiksi neuvolakäyntien varaamisessa ja siellä asioimisessa. Viranomaistilanteissa, kuten lastensuojeluneuvotteluissa käytetään lisäksi tulkkeja. Kielen omaksumisen ja oppimisen näkökulmasta ensikotikuntoutus tarjoaa maahanmuuttajalle hyvän foorumin solmia kontakteja suomea äidinkielenään puhuvien kanssa. Ensikodissa maahanmuuttajat ovat päivittäin osallisena tilanteissa, joissa he sekä kuulevat että käyttävät suomenkieltä.

6.4 Maahanmuuttoprosessin vaikutus mielenterveyteen

Maahanmuuttajien kanssa työskennellessä on tärkeää tiedostaa psyykkisen maahanmuuttoprosessin kulku ja sen vaikutukset asiakkaan reaktioihin. Asiakkaan tunteiden ymmärtäminen osana maahanmuuttoprosessia, saattaa helpottaa myös työntekijää käsittelemään omia, joskus kielteisiäkin tunteita. Esimerkiksi mielenterveyteen liittyvän avun vastaanottaminen voi olla maahanmuuttajasta hyvin vaikeaa, jolloin työntekijän rooli on tehdä avun luonnetta näkyvämmäksi. (Haavikko & Bremer 2009, 16.)

Maahanmuuttajien varsin heterogeenisessä joukossa pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden mielenterveyspalveluiden tarve ja ongelmat korostuvat. Heillä on taustansa vuoksi suurempi riski altistua mielenterveysongelmille. Turvapaikanhakijan kotimaasta lähtöön liittyy syitä, jotka ovat psyykettä traumatisoivia. Pakolaisuus on koko elämän kestävä trauma, joka tulee nähdä laajempaan kokonaisuutena kuin pelkästään maahantulon aikaan liittyvänä vaiheena. Esimerkiksi kotouttamislaki luo vääränlaisen kuvan maahanmuuttoprosessin kestosta sekä maahanmuuttajalle itselleen että sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstölle. (Rauta 2005, 3–7; Sainola-Rodrigues 2005, 19.)

Olosuhteiden pakosta johtuva, vastentahtoinen maastamuutto on elinikäisesti traumatisoiva kokemus. Maahanmuuttoa kuvataan kolmivaiheiseksi ylisukupolviseksi prosessiksi, johon voi liittyä useita sairastumisalttiutta lisääviä tekijöitä. Vaiheista ensimmäinen on muuttoa edeltävä aika. Mielenterveyshäiriöille altistavia tekijöitä tässä vaiheessa ovat muuton syiden mahdollinen traumatisoiva vaikutus. Tällaisia voivat olla valmistautumismahdollisuuksien puute, taloudelliset syyt sekä eroon joutuminen tutusta yhteisöstä. Toisella vaiheella tarkoitetaan konkreettista muuttoa maasta toiseen. Mielenterveydellisille häiriöille altistavia tekijöitä voivat tällöin olla mahdollisten menetysten kohtaaminen ja muut fyysistä tai psyykkistä kipua tuottaneet kokemukset. Myös traumaperäisen stressireaktion syntyminen on mahdollista. Kolmas vaihe on uuden ympäristön kohtaaminen, johon liittyy useita yleiseen syrjäytymisprosessiin rinnastettavia, mielenterveyden häiriöille altistavia tekijöitä. Maahanmuuttoa seuraavan syrjäytymisen on havaittu altistavan mielenterveyden ongelmille. (Rauta 2005, 7,22.)

Maahanmuuttajien on havaittu kärsivän pääsääntöisesti samoista mielenterveyden häiriöistä kuin muukin väestö. Selkeimmin havaittava ero suhteessa valtaväestöön on kuitenkin kroonisesti sairaiden henkilöiden selviytyminen uudessa ympäristössä. Tuttu elinympäristö tukee kroonisesti sairaiden henkilöiden toimintakykyä, joka maastamuuton ja ympäristön muutoksen seurauksena heikenee. Myös maastamuuttoa edeltävän vaiheen aikana koettujen traumatisoivien tapahtumien vaikutukset aiheuttavat sen tyyppisiä mielenterveyshäiriöitä, joita ei havaita valtaväestöllä. (Rauta 2005, 25–28)

Maahanmuuton merkitys ja suhde mielenterveysongelmiin on moninainen. Maahanmuutto itsessään on aina mielenterveysriski etenkin pakolaisilla. Lisäksi siihen liittyy maahanmuuttajien kokemat rankat ja käänteentekevät elämänmuutokset ja maahanmuuttajien usein hyvin erilaiset käsitykset sekä mielenterveydestä että sairauksista. Maahanmuuttajien kokema ulkoisen avun puute stressaavissa tilanteissa johtaa usein psyykkisten oireiden korostumiseen. Muuttamiseen liittyvä stressi voi johtaa psykologisen selkärangan katkeamiseen. Identiteettiin, kuten statuksen muuttumiseen työttömyyden tai sairastumisen myötä vaikuttavat tekijät altistavat nekin mielenterveysongelmiin. Kriittisimmät ajanjakso liittyen maahanmuuttajien mielenterveysongelmiin liittyvät aikaan heti maahanmuuton jälkeen sekä eläkkeelle jäämisen yhteydessä. (Rauta 2005, 80.)

Ensikodissa mielenterveysongelmat näkyvät sekä valtaväestön että maahanmuuttaja-asiakkaiden kuntoutuksessa. Maahanmuuttoon liittyvien tekijöiden yhteys mielenterveysongelmiin on hyvä tiedostaa. Eri kulttuureissa mielenterveysongelmiin suhtaudutaan eri tavalla, monissa yhteisöllisissä kulttuureissa ne ovat tabu, josta ei puhuta. Ensikodissa sekä ohjaaja että asiakas ovat kahdenlaisen haasteen edessä mielenterveysongelmien äärellä. Ohjaajan tulee tunnistaa mielenterveyteen vaikuttavia tekijöitä ja mahdollisia ongelmia maahanmuuttaja-asiakkaan elämässä sekä niiden vaikutusta muun muassa vanhemmuuteen, vaikka mielenterveyteen liittyvien ongelmien esiintuominen ja niistä puhuminen voi maahanmuuttaja-asiakkaalle olla todella vaikeaa.

6.5 Yhteisöllinen perhekäsitys

Rädyn (2002, 57–59.) mukaan yksi merkittävimmistä kulttuurieroja aiheuttavista tekijöistä on yksilön suhde lähiyhteisöönsä ja perheeseen. Kulttuurit voidaan jakaa yhteisöllisiin tai yksilöllisiin, sen mukaan miten niissä määräytyy yksilön ja yhteisön suhde. Länsimaisessa, teollistuneessa yhteiskunnassa yksilönvapaus asettuu yhteisön edun edelle. Yksilökeskeisessä kulttuurissa ihminen nähdään itsenäisenä yksilönä, jonka toimintaa ohjaavat oma yksilölliset mielipiteet, halut ja tarpeet. Yhteisöllisen kulttuurin edustaja, joita suurin osa esimerkiksi Lähi-

idän, Afrikan ja Aasian väestöstä on, asettaa yhteisön edun omien henkilökoh-
taisten tarpeiden ja mielipiteiden edelle.

Yksilöllisen ja yhteisöllisen kulttuurin erot vaikuttavat muun muassa ihmisten toimintaan ja näkemykseen perheestä, lastenkasvatuksesta ja rahankäytöstä. Yhteisöllisessä kulttuurissa avioliitot ovat yleensä perheiden välisien sopimuksi-
en kautta solmittuja ja avioliitto liittyy yhteen parin lisäksi myös perheet. Lasten kasvatuksessa korostuu lapsen kasvattaminen yhteisön jäseneksi ja toimimaan sen sääntöjen mukaan. Aikuisen kontrolloiva rooli voi näkyä lapsen fyysisenä kurittamisena. Yhteisö huolehtii myös taloudellisesti toisistaan ja rahat ovat usein lähiyhteisön yhteiskäytössä, kenenkään ei oleteta elättävän itse itseään ilman yhteisön tukea. (Räty 2002, 59.) Yhteisöllisissä kulttuureissa perhekäsitys on laajentunut, perheeseen lasketaan kuuluvaksi ydinperheen lisäksi isovan-
hemmat, serkut, sedät ja tädit. Esimerkiksi Somalikulttuurissa perheeseen voi kuulua lisäksi sen yhteydessä pitkään asuneet ystävät. (Paavola & Talib 2010, 114.)

Perhekäsityksen ollessa laaja, jakaantuu lastenkasvatus vastuu useamman ih-
misen kesken, toisin kuin ydinperheessä, jossa vastuu on äidillä ja isällä. Laa-
jentuneessa perheessä lapsen kasvatus on kollektiivista ja siihen osallistuu eri
sukupolvien edustajia. Lähi-idässä äidin tukena on jo synnytyksessä laaja ver-
kosto naisia, jotka ottavat vastuun vastasyntyneen hoidosta ja antavat äidille
mahdollisuuden levätä. Jatkossakin on tavallista, että lapsi luo läheisemmän
siteen johonkin toiseen perheenjäseneseen kuin omaan äitiinsä, joka on sekä äi-
din että yhteisön mielestä hyväksyttävää. Yhteisöllisissä kulttuureissa suku,
perhe ja lähiyhteisö muodostavat sosiaalisen turvaverkoston, jossa naiset hoi-
tavat yhteisvastuullisesti lapset, sairaat ja vanhukset. (Almqvist & Broberg 2000,
127—128.)

Harju-Tolppa (2004, 7) kuvaa maahanmuuttajanaisten elämää ja arjessa selviy-
tymistä yksinäisyyden sävyttämäksi. Yhteisöllisten kulttuurien sosiaalinen ver-
kosto on ollut tukena ja voimavarana arjessa, mutta maahanmuuton seurauk-
sena tämä kannatteleva naispuolisten sukulaisten ja ystävien verkosto on ha-
jonnut. Verkosto on tarjonnut niin lastenhoitoapua kuin sosiaalista kanssakäy-

mistä, jolloin sen merkitys on suurempi kuin esimerkiksi pelkän lastenhoidon järjestäminen uudessa kotimaassa. Yksinäisyys korostuu vieraassa kulttuurissa, jossa monilla naisilla voi olla vaikeaa löytää mitään kiinnittymiskohtaa kodin ulkopuolella.

Kulttuuriset arvot, normit ja roolit ilmenevät puhtaimmillaan lastenkasvatuksessa ja perheenjäsenten välisissä suhteissa. Maahanmuutto muuttaa usein perheen rakennetta ja sosiaalisia verkostoja. Uudessa ympäristössä eivät aiemmin opitut ja sisäistetyt normit, roolit tai käyttäytymistavat enää toimikaan samalla tavalla kuin ennen. Oma vanhemmuus ja kasvatuseriaatteet saattavat joutua muutokseen. Maahanmuuton psykososiaaliset vaikutukset näkyvät perhedynamiikan sekä perheenjäsenten roolien muutoksina. (Alitolppa–Niitamo 2005, 45.) Vanhemmuuden haasteet sekä monen käytännön asian hoitaminen kertautuvat vieraassa ympäristössä. Ilman sukulais- ja läheisverkostoa ja kielitaidottomana on vaikeampaa selvittää arkistakin pulmista vieraalta tuntuvassa palvelujärjestelmässä. Kun ympäristö, toimintatavat ja hoidettavat asiat ovat vieraita, vaikeusistakin tulee suurempia pelkästään siksi, että niistä ei selviä omin keinoin. (Erkko, West & Viljakainen 2011, 62–63.)

Maahanmuuton yhteydessä moni menettää yhteyden perheeseensä ja yhteisönsä, koska osa perheestä saattaa jäädä lähtömaahan tai hävitä matkalla. Perheyhteisön merkitys ei kuitenkaan katoa, päinvastoin huoli eroon ajautuneista perheenjäsenistä ja yhteydenpito haasteet heihin saattavat vaikeuttaa entisestään maahanmuuttajan kykyä asettua uuteen kulttuuriin. (Berg 2012, 28–29; Rätty 2002, 110.)

Yhteisöllisissä kulttuureissa ulkopuolisen puuttumista perhe-elämään tai sen ongelmiin ei pidetä suotavana. Perheen sisäiset ongelmat pyritään ratkaisemaan perheenjäsenten ja sukulaisten avulla lähiyhteisössä. Viranomaisen, kuten lastensuojelun näkemys yksittäisen lapsen edusta voi olla perheen näkökulmasta hämmäntävää, koska he tarkastelevat tilannetta yhteisöllisestä näkökulmasta. Perhe, suku ja yhteisö toimivat yksilön suojana ja esimerkiksi lapsen kuuleminen omassa asiassaan voi tuntua vanhemmasta liiallisena vastuunantamisena lapselle. (Rätty 2002, 174; Berg 2012, 24.)

Kuntoutus voi olla haastavaa asiakkaalle, jos hän ei tule ymmärretyksi tai ymmärrä itse kuntoutuksen sisältöjä. Lastensuojelun rooli, perusteet, oikeudet ja työkäytännöt voivat olla vaikeasti ymmärrettäviä maahanmuuttaja-asiakkaalle. Suomalainen sosiaalipalvelujärjestelmä on usein täysin vieras yhteisöllisistä kulttuureista tuleville maahanmuuttajille, jotka ovat kotimaassaan turvautuneet yhteisön, ei yhteiskunnan apuun. Vieraiden sanojen ja käsitteiden, kuten esimerkiksi perhetyön tarkoitusta voi olla erittäin vaikea ymmärtää. (Matinheikki-Kokko 2011, 29–30; Berg 2012, 18–19.)

Vanhemman ja vauvan verkoston selvittäminen kuuluu olennaisena osana ensikotikuntoutukseen. Lastensuojelun asiakkaille tyypillinen verkostojen kapeus näkyy myös maahanmuuttajaperheiden kohdalla. Toisaalta verkosto voi muodostua hyvinkin tiiviistä yhteisöstä, joka ohjaa asiakkaan elämään liittyviä päätöksiä. Yksilön itsemääräämisoikeuden korostamista pidetään yleisesti sosiaalialalla ammattieettisesti oikeana lähestymistapana. Yhteisöllisissä kulttuureissa yksilön itsemääräämisoikeutta ei yleensä nähdä yksilölle kuuluvana luontaisena ominaisuutena tai hyvän elämän edellytyksenä. Päätösvalta yksilön elämään liittyvistä asioista kuuluu auktoriteeteille, kuten yhteisön vanhimmille. Tämän erilaisen näkökannan ymmärtäminen on olennaista arvioitaessa asiakkaan omaa kokemusta elämäntilanteestaan ja sen hallinnasta. (Juujärvi, Myyry & Pesso 2007, 278.) Sekä lastensuojelun että yhteisön merkityksen ymmärtäminen ja selvittäminen yhdessä asiakkaan kanssa on tärkeää.

6.6 Aikakäsitys

Länsimainen aikakäsitys pohjautuu lineaariseen käsitykseen ajasta, joka etenee suoraan eteenpäin ja kuluu kokoajan. Aika nähdään rajallisena hyödykkeenä, jota ei ole syytä tuhlaa. Syklisen aikakäsityksen mukaan aikaa taas ei voi mitenkään tuhlaa, koska aika etenee toistuvissa jaksoissa, uusiutuen kokoajan. Jokaisen päivän, viikon tai kuukauden jälkeen tulee uusi, eli mikään hetki ei ole korvaamaton. (Räty 2002, 64.)

Aikakäsityksen eroavaisuudet eri kulttuurien välillä aiheuttavat monia ristiriitoja maahanmuuttajien ja kantaväestön kohtaamisissa arjessa. Länsimaaisissa yhteiskunnissa, kuten Suomessa, suunnitelmallinen ajankäyttö ja täsmällisyys ovat ihanteita. Yhteiskuntamme toimii aikataulujen varassa ja niiden noudattaminen on edellytys palveluiden toimivuudelle muun muassa joukkoliikenteessä, terveydenhuollossa sekä työelämässä. (Räty 2002, 64.)

Aikakäsitys liittyy myös ihmisen suhtautumiseen aikatauluihin ja tulevaisuuden suunnitteluun. Suomessa käytössä oleva kalenteri ja kello voivat olla täysin vieraita monelle maahanmuuttajalle. (Berg 2012, 19.) Suomessa ja länsimaissa ollaan tulevaisuusorientoituneita, elämää suunnitellaan eteenpäin ja tulevaisuuden suunnittelukykyä arvostetaan. Tulevaisuuden suunnittelu ei kuitenkaan ole yhtä arvostettua kaikissa kulttuureissa. Islamilaisissa kulttuureissa tulevaisuuden suunnittelua saatetaan pitää loukkauksena Allahia kohtaan, koska tulevaisuus on Jumalan käsissä. Afrikkalaisissa kulttuureissa ajatellaan yleisesti, että menneisyydellä on tärkeä merkitys ihmisen elämässä. Suahilin kielessä esimerkiksi menneisyys on edessä ja tulevaisuus takana. Menneisyys on kasvojen edessä, koska se tunnetaan ja tulevaisuus selän takana, koska sitä ei tunneta. (Räty 2002, 65.)

Aikakäsitysten erilaisuus näkyy monella tavalla ensikotikuntoutuksen arjessa. Kuntoutukseen liittyy sekä vauvan että yhteisökuntoutuksen näkökulmasta paljon aikatauluja. Vauvan ensimmäisiin elinkuukausiin kuuluu säännölliset neuvola käynnit ja säännöllisen rytmin löytyminen arkeen. Perhekuntoutukseen sisältyy lastensuojeluneuvotteluja, perhetapaamisia sekä yhteiskuntoutukseen liittyviä palavereja, jotka tapahtuvat sovittuina aikoina. Vuorokausirytmien harjoittelu on haastavaa monelle ensikodin äidille, mutta ilman kellon- ja vuorokaudenaikojen tuntemista se on vielä vaikeampaa. Maahanmuuttajaperheiden aikakäsityksen ja siihen liittyvien tekijöiden kuten kellon ja kalenterin tunteminen tulee huomioida aikatauluista sovittaessa ja niiden noudattamista arvioitaessa.

7 VALOKUVIN KUVITETUN KANSION KEHITTÄMISPROSESSI

Otin mielenkiinnolla ja haasteena vastaan ehdotuksen toteuttaa sosionomi opintojen opinnäytetyöni produktina Helsingin ensikotiin. Opinnäytetyössä yhdistyy kaksi itselleni mieleistä aihetta, ensikotikuntoutus sekä monikulttuurinen ohjaus. Olen työskennellyt sijaisena Helsingin ensikodissa lähes kahden vuoden ajan, joten olen myös itse nähnyt haasteet, jotka liittyvät kuntoutuksen arkeen ilman yhteistä kieltä. Oma kiinnostukseni maahanmuuttajien parissa työskentelyyn juontaa juurensa pitkälle aiempiin opintoihini ja työkokemukseeni, mutta se on myös ohjannut koko sosionomiopintojani ja näkynyt kaikissa harjoitteluissani. Opinnäytetyön tekeminen monikulttuurisesta ohjauksesta ja maahanmuuttajien ohjauksen kehittämisestä on luonnollinen jatkumo oman ammattitaidon kehittämisessä matkalla sosionomiksi. Aiempi koulutukseni ja työkokemukseni ohjauksesta hoitotyössä vaikuttavat taustalla ja linkittyvät uuden tiedon ja taidon kehittymiseen sosiaalialan näkökulmasta.

Oman työkokemukseni pohjalta ajatus valokuvia sisältävästä, ensikodin kuntoutusta käsittelevästä kansioista tuntui hyvältä idealta. Olen ollut itse monesti tilanteissa, jossa keskustelu maahanmuuttaja-asiakkaan kanssa pitää käydä ilman yhteistä kieltä. Monen asian ja tunteen voi esittää elekielellä tai esimerkiksi näyttämällä tai osoittamalla jotakin. Kuvien käyttämisen etu eleisiin verrattuna on se, että niiden avulla voidaan kertoa asioista, jotka eivät ole juuri sillä hetkellä konkreettisesti läsnä (Tikoteekki 2009, 8).

Ensikodissa moni ohjaus- ja keskustelutilanne liittyy vauvaan ja hänen tarpeisiinsa, koska vauva on työn keskiössä. Pelkästään vauvan perushoitoon liittyy paljon konkreettisia esineitä ja asioita, jotka voivat olla uusia tai vieraita kaikille ensimmäistä kertaa vanhemmiksi tulleille. Eri kulttuurista lähtöisin olevalle uusiin asioiden määrä on yleensä vielä suurempi. Valokuvia sisältävä kansio helpottaa kommunikaatiota, koska siinä on autenttisia kuvia sekä esineistä että tilanteista, kuten vuorovaikutuksesta vauvan kanssa.

7.1 Kansion suunnittelu alkaa

Opinnäytetyöni alkoi palaverilla ensikodin silloisen suunnittelu- ja kehittämistyötä koordinoivan ohjaajan Sanna Vuorelan kanssa tammikuussa 2012. Vuorela kertoi ensikodin ohjaajien toiveesta saada maahanmuuttaja-asiakkaiden ohjaamisen ja kommunikaation tueksi valokuvia sisältävä kansio ja ehdotti sen tekemistä opinnäytetyönä. Valokuvia sisältävä kansio voisi toimia tietynlaisena sil-
lanrakentajana eri kulttuurien välillä. Sen avulla voidaan sanoittaa suomalaiseen kulttuuriin ja elinympäristöön liittyviä asioita ja esineitä, joita esiintyy ensikodin kuntoutuksen arjessa, mutta jotka ovat usein vieraita täysin erilaisesta kulttuurista muuttaneelle. Tällaisia ovat esimerkiksi aikakäsitykseen, terveydenhoitoon ja asioimiseen, lasten perushoitoon ja vuorovaikutukseen liittyvät asiat.

Helmikuussa 2012 osallistuin ensimmäisen kerran Mamu- työryhmän kokoukseen, jossa sovimme yhteistyöstä opinnäytetyöni puitteissa. Mamu-työryhmässä syntyi ajatus, että opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuisi maahanmuuttoprosessiin sekä monikulttuuriseen työhön ja ohjaamiseen liittyvien erityispiirteiden avaamisesta. Valokuvakansion sisältöä hahmottelimme viiden eri osa-alueen alle, jotka olivat synnytysvalmennus, synnytys, vauvan perushoito, kuntoutuksen arki ja vuorovaikutus. Vuorovaikutusta kuvaavien kuvien, kuten äidin ja vauvan välisen katsekontaktin, syöttötilanteiden ja leikkihetkien kuvaamista pidettiin tärkeänä. Mamu-työryhmä vei tiedon opinnäytetyöstä ensikodin tiimeihin, Balanssiin, Triangelin ja Kaneliin ja sovimme, että työryhmän jäsenet kyselevät tiimeiltään lisäehdotuksia kansion sisältöön. Tiimeiltä saadussa palautteessa sisällön jakoon oltiin tyytyväisiä, mutta tiimit toivoivat saada nähtäväksi alustavan version valokuvakansiosta, jonka avulla kokonaisuutta olisi helpompi hahmottaa. Sovimme, että kesän 2012 aikana valmistelen kansion tiimien kommentoitavaksi.

7.2 Junatuotos kansion sisällön rakentajana

Backmanin junatuotos valmistui loppu kevästä 2012 ja se on ollut tarkoitus ottaa käyttöön yksiköissä vuoden 2012 aikana. Junatuotos kuntoutuksen raken-

teesta valmistui hieman oman opinnäytetyönprosessin aloituksen jälkeen. Tutustuttuani junatuotoksen sisältöön heräsi ajatus, että rakennan oman valokuvakansion sisällön junatuotoksessa teemoiteltuihin kuntoutuksen osa-alueisiin. Käyttämällä samaa jaottelua, vanhemmuus odotus ja synnytys, vauva 0–2 kuukautta, vauva 2–6 kuukautta, vauva 6–9 kuukautta ja vauva 9–12 kuukautta sekä junatuotoksessa käytettyjä junan symboleita ja värejä, nivoutuu valokuvakansio paremmin yhteen junatuotoksen kanssa. Junatuotoksen yhdistäminen valokuvakansioon sai tukea Mamu–työryhmässä sekä kaikissa ensikodin tiimeissä.

7.3 ”Kansiota selaillessa tulee turvallinen olo” – Kansion ensimmäinen versio ja tiimien palaute

Ensimmäinen versio kansiosta valmistui syyskuussa 2012, jonka jälkeen vein sen tiimien kommentoitavaksi. Kuvasin kansioon noin 100 valokuvaa. Valokuvien aiheet valitsin junatuotoksen sisältöjen mukaan. Haasteeksi muodostui vuorovaikutusta kuvaavien kuvien ottaminen. Tietoturva syistä en voinut kuvata ensikodin asiakkaita, joten en saanut ensimmäiseen kansioon kuvia joissa kuvataan vuorovaikutusta. Kansion selkeyden ja yhtenäisyyden vuoksi en halunnut käyttää piirrettyjä kuvia kuvaamaan vuorovaikutusta.

Eniten kuvia sain odotus ja synnytys osioon, koska siihen liittyi paljon konkreettisia asioita ja esineitä joista oli helppo ottaa kuvia. Tällaisia olivat muun muassa kuvat neuvolakortista, terveysasemasta sekä vauvaa varten hankittavista tarvikkeista. Vuorovaikutusta kuvaavien kuvien lisäksi haasteena oli saada kuvia eri-ikäisistä lapsista, joten myös ne jäivät ottamatta.

Kansion ulkoasuksi valitsin muovisen kovakantisen kansion, jonka päälikansista muodostuu kahva, josta kansiota voi kantaa. Kansion sisällä on muovitaskullisia välilehtiä. Valokuvat leikkasin ja liimasin erillisille sivuille, joiden väritys noudatti junatuotoksessa käytettyjä värejä. Valokuvat olisi voinut myös tehdä korteiksi ja laminoida. Erilaisia kortteja käytetään paljon kommunikaatiota tukevissa menetelmissä. Kansio muodon valitsin, koska se sopii hyvin ensikotikuntoutuksen

työskentelyyn. Ensikoti kuntoutuksessa pyritään kiireettömään ilmapiiriin, jossa mahdollistuu läsnäolo, kuuntelu, kiireetön keskustelu sekä asiakkaan vierellä olo. (Toimintasuunnitelma 2012.) Kansion ääreen voi rauhassa istua ja sitä voi selata asiakkaan kanssa yhdessä.

Omat ajatukseni kansion toteutumisen mahdollisuuksista olivat tässä kohdin varsin ristiriitaisia. Olin motivoitunut kokoamaan kansiota, mutta samalla tuntui turhauttavalta, koska puolet sisällöstä jäi toteutumatta. Vein kansion tiimien nähtäväksi saadakseni lisäideoita toteutukseen. Keräsin jokaisen tiimit ideoita ja ajatuksia kansion jatkokehittelyä varten osallistumalla tiimien kokouksiin lokakuussa 2012. Tiimeiltä saatu palaute kansiosta oli erittäin kannustavaa ja positiivista. Valokuviiini oltiin tyytyväisiä ja niiden koettiin olevan juuri niitä arjessa esiintyviä asioita, joiden nimeämiseen valokuva on konkreettinen apu. Kansion toteutustapa ja ulkoasua kahvallisena kansiona sai erityistä kiitosta. Keskustelua käytiin valokuvien tekemisestä korteiksi, mutta niiden käsittely ja säilytys todettiin haastavammaksi kuin yhden yhtenäisen kansion. Kansion sisällön jakaminen Junatuotoksen teemojen mukaan oli tiimeistä hyvä asia. Selkeä jaottele auttaa kansion sisällön hahmottamisessa.

Kehittämisideoina oli lähinnä ideoita uusista kuvauskohteista, kuten asioimiseen liittyviä aiheita, raha, pankkiautomaatti, tiloihin liittyviä kuten, asukashuone ja sen kalustus. Tunteiden kuvaamisesta ja turvallisista vauvan kantoasunnoista toivottiin myös valokuvia samoin kuin kellon- ja vuorokaudenaikojen kuvaamisesta. Jokainen tiimi toi myös esiin toiveen, että kansioon kuvattaisiin tilanteita joissa tehdään näkyväksi vauvan kaltoinkohtelua. Aiheiksi valikoituivat tilanteet joissa vauva jätetään yksin hoitopöydälle, lattialle tai sohvalle. Vastapariksi näille kuville haluttiin kuvat, joissa vauva on tilanteissa yhdessä vanhemman kanssa. Synnytykseen liittyvät kuvat sovimme yhteisesti jätettäväksi pois kansiosta tässä vaiheessa.

Vuorovaikutusta ja eri-ikäisiä vauvoja kuvaavat valokuvat koettiin edelleen tärkeiksi. Keskusteluissa syntyi idea nukkevauvan käyttämisestä kuvauksissa ja mahdollisuus käyttää ensikodissa aiemmin kuvattuja valokuvia joissa ei esiinny ensikodin asiakkaita, mutta jotka kuvaavat vuorovaikutusta vauvan ja vanhem-

man välillä. Yhdeksi vaihtoehdoksi esitettiin Internetissä olevien kuvapankkien käyttämistä näihin kuviin.

7.4 Kansion edelleen kehittäminen

Ensimmäisen version valmistumisen jälkeen alkoi yhteistyö kansion kuvittamisessa, suunnittelussa sekä toteutuksessa ensikodin toimintaterapeutti Laura Järvisen kanssa. Toimintaterapia on yksi vuonna 2012 alkaneista ensikodin rakenteiden kehittämiseen ja henkilökunnan erityisosaamista hyödyntämiseen liittyvistä uusista toimintamuodoista. Toimintaterapia sisältää muun muassa ruokaryhmien järjestämistä ja asiakkaiden arjen hallintaan liittyvän toimintakyvyn arviointia. Järvisellä on ollut suunnitelmissa kehittää kommunikaatiota tukevaa kuvitettua kansiota asiakastyöhön. Ruokaryhmiin osallistuu myös maahanmuuttajaperheitä, jolloin haasteena on usein yhteisen kielen puute, joka hankaloittaa toiminnan suunnittelua ja toteutusta. (Laura Järvinen, henkilökohtainen tiedonanto 27.9.2012.)

Järvinen toivoi kansioon enemmän selkeyttä ja ehdotti joidenkin kuvien uudelleen kuvaamista sekä kansion rakentamista Word tiedostona, jota voi muokata tarpeen mukaan. Word tiedosto helpottaa kuvien lisäämistä kansioon jälkikäteen. Kuvasimme lokakuussa 2012 Järvisen kanssa yhteistyössä esineitä ja toiminnallisia kuvasarjoja kansioon. Kuvauksissa käytimme kahta erilaista vauvanukkea, joiden avulla saimme kuvatuksi muun muassa vauvan perushoitoon, kuten kantoasentoihin ja kylvetykseen liittyviä kuvasarjoja. Kaltointkohteluun liittyvät kuvasarjat kuvasimme ensikodissa olevalla autenttisen näköisellä vauvanukella.

Kuvasimme kansio lisäksi toimintaa kuvaavia kuvasarjoja, joiden avulla voidaan havainnollistaa esimerkiksi tuttipullojen pesua vaihe vaiheelta. Toiminnallisten kuvasarjojen avulla voidaan asioita jäsentää helpommin, jolloin kuvat tukevat tehtävien suorittamista. Esimerkiksi ruoanlaittoon liittyvissä kuvasarjoissa voidaan kertoa, mitä välineitä tarvitaan ja missä järjestyksessä niitä käytetään. (Heister 2010, 57.) Järvisen avustuksella kansioon voitiin liittää myös ensikodis-

sa aiemmin kuvattuja kuvia vuorovaikutustilanteista vauvan ja vanhemman välillä. Täydennystä kuviin hain lisäksi ClipArt sovelluksesta.

7.5 Valmis kansio

Valmiin kansion sisältö on jaettu junatuotoksen osa-alueiden mukaan. Ensimmäisestä versiosta poiketen kansion värit ei noudata junatuotoksen väritystä. Valokuvien pohjaksi on valittu koko kansiossa valkoinen väri, joka selkeyttää kuvien hahmottamista. Linkitys junatuotokseen näkyy sisällön jaottelussa sekä siinä, että jokaisen osa-alueen ensimmäiseksi sivuksi tulee sitä vastaava kuva junatuotoksesta. Ennen vanhemmuus sivua on kuva vanhemmuus veturista, ennen odotus- ja synnytys sivuja kuva odotus ja synnytys vaunusta ja niin edelleen. Kansion sisältö painottuu enemmän junan alkuosaan. Eniten kuvia on odotus ja synnytys sekä vauva 0-2 kuukautta osioiden alla. Vähiten kuvia on vauva 6-9 kuukautta sekä vauva 9-12 kuukautta osien kohdalla. Junatuotoksen teemojen ja aiheiden lisäksi kansioon on kuvattu ensikodin toimintaympäristöön liittyviä kuvia, toiminnallisia kuvasarjoja ja lähialueen palveluihin liittyviä kuvia. Kansio sisältää lisäksi kuvia apteekissa asioimiseen liittyvistä asioista sekä talouteen liittyvistä aiheista. Valmiissa kansiossa on lähes 130 valokuvaa.

Jokaiseen kuvaan on liitetty sitä kuvaava sana suomeksi, näin kannustetaan sekä ohjaajaa että asiakasta sanomaan sanoja ääneen ja toistamaan niitä. Kansion kuvien fokus on enemmän sanoittamisessa kuin ohjaamisessa. Kansion avulla on tarkoitus saada lisää sanoja ja ymmärrystä tilanteisiin, jossa kommunikointiin ei ole yhteistä kieltä. Kuvien aiheet ovat ensikotikuntoutuksen ytimistä, äidin ja vauvan välisestä vuorovaikutuksesta sekä lapsen kasvun ja kehityksen turvaamisesta hyvän perushoidon avulla.

Kansion ei voi sanoa olevan täysin kattava kuvaus kaikista ensikotikuntoutuksen liittyvistä aiheista, mutta mielestäni sen avulla pääsee ainakin hyvään alkuun valokuvien tuetun kommunikaation toteuttamisessa. Kansion on tarkoitus olla täydentyvä ja se on tallennettu Word tiedostolle, jolloin kuvien lisääminen ja vaihtaminen on helppoa kaikille. Kansion alkuperäinen kahvallinen muovikan-

sio osoittautui liian pieneksi ja tein valmiit käyttöön tulevat kansiot irtotaskuja sisältäviin kovakantisiin kansioihin. Sisällysluettelo sekä kansion käyttöön opastava johdanto helpottavat kansion käyttöä. Valmiit kansiot on tarkoitus esitellä yhteisöissä yhteisöpalaverien yhteydessä, jolloin kaikilla asiakkailta sekä ohjaajilla on mahdollisuus tutustua niihin sekä esittää kysymyksiä ja ajatuksia kansiosta.

Ensikotikuntoutukseen liittyvien osa-alueiden ja asioiden kuvittaminen valokuvin on monella tapaa haastavaa, koska kuvien merkitysten ymmärtäminen voi vaihdella suuresti käyttäjästä riippuen. Kansiota käytettäessä tulee huomioida ihmisten erilainen kyky hahmottaa ja ymmärtää kuvien merkityksiä. Kulttuuriset erot ovat vain yksi tekijä erilaisten merkitysten synnyttäjänä, erilaiset hahmottamisvaikeudet, kehitysvammaisuus tai traumatisoituminen voivat myös vaikuttaa yksilön kykyyn ymmärtää kuvien merkitystä. Kansiota käytettäessä tulee myös ymmärtää sen olevan sidoksissa kulttuuriinsa. Kansio edustaa suomalaiseen yhteiskuntaan, arvoihin sekä pitkälti ensikotikuntoutukseen liittyviä merkityksiä, jotka eivät sellaisenaan edusta kaikkien asiakkaiden näkemystä vastaavista asioista.

7.6 Asiakkaan näkökulma

Valokuvia sisältävän kansion suunnittelu ja toteutus tapahtui opinnäytetyössäni käytännössä ilman asiakkaan näkökulmaa. Asiakkaan näkeminen oman elämänsä asiantuntijana on mielestäni olennaista myös ensikotikuntoutuksessa, mutta juuri tästä näkökulmasta ajatellen oli myös perusteltua jättää asiakkaan näkemys kansion sisällöstä opinnäytetyöstäni pois. Käytännön kokemus on osoittanut, että monella ensikotiin muuttavalla maahanmuuttaja-asiakkaalla ei ole juuri minkäänlaista käsitystä siitä mihin he ovat tulleet. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat esitelleet ensikotikuntoutusta ja monet ovat käyneet tutustumassa ensikotiin paikanpäällä. Kuntoutuksen alkaessa asiakkaalle on kuitenkin usein epäselvää, miksi hän asuu ensikodilla, kuinka kauan hän siellä asuu, mitä ensikodissa tehdään ja niin edelleen. Syitä epätietoisuuteen on varmasti yhtä monia kuin asiakkaita, mutta yleisenä haasteena monelle on sosiaalityön

käsitteiden ymmärtäminen. Asiakkaiden omissa äidinkielissä ei ole sanoja sellaisille termeille kuten perhe- ja yhteisökuntoutus, varhainen vuorovaikutus, lastensuojelu tai lastensuojelulaitos.

Oman opinnäytetyöni puitteissa itselläni ei ollut resursseja työstää valokuvakansion sisältöä maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa. Koen, että kansion edelleen kehittäminen yhdessä maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa, on tulevaisuudessa tärkeä työnkehittämisen haaste. Kansion kokoaminen siihen asti kun sen opinnäytetyöni prosessin aikana tein luon hyvän pohjan sen edelleen kehittämiselle. Uskon, että ensikodissa jo jonkin aikaa asuneen maahanmuuttaja-asiakkaan on helpompi ymmärtää kansion tehtävä ja tarkoitus, sekä nähdä sen kehittämisen tarpeet kun kansio on konkreettisesti käytettävissä. Kansiota selaillemalla toivon sekä asiakkaan että ohjaajien esittävän toiveita ja ajatuksia lisäkuvista joita kansioon voisi liittää.

8 OPINNÄYTETYÖN PROSESSIN JA PRODUKTIN ARVIOINTI

8.1 Opinnäyteprosessin arviointi

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostui lopulta perhekuntoutuksesta ja siihen liittyvästä yhteisökuntoutuksesta, kommunikaation tukemisesta kuvallisin keinoin sekä monikulttuurisesta ohjauksesta. Pääpaino teoreettisessa kehyksessä on kuitenkin maahanmuuttajien ohjaukseen liittyvien erityispiirteiden esiintuominen. Teorian painottaminen näihin osa-alueisiin sovittiin yhdessä tilaajan kanssa. Ensikodin maahanmuuttajatyöryhmä toivoi opinnäytetyön sisältävän monikulttuurisen ohjauksen, maahanmuuttoprosessin psyykkisten vaikutusten, yhteisöllisen kulttuurin ja aikakäsitysten tarkastelua. Näiden lisäksi olen avannut kielenoppimisen ja lukutaidon merkitystä kotoutumisessa sekä tulkin käyttöä ohjauksen tukena. Alun perin maahanmuuttajatyöryhmän toiveena oli oman, erillisen ohjekirjan tekeminen ohjaajille liittyen edellä mainittuihin osa-alueisiin, mutta se olisi ollut jo toisen opinnäytetyön veroinen työ.

Opinnäytetyön prosessin alussa koin epävarmuutta teoreettisen viitekehyksen ja varsinaisen toiminnallisen osuuden, produktin ja sen prosessikuvauksen yhteensovittamisesta. Toisaalta olin myös itse vakuuttunut valitsemani teoreettisen osuuden tärkeydestä ja sen sisällyttäminen työhön oli mielestäni tärkeää. Teoreettisen kehyksen ja lähdekirjallisuuden rajaaminen osoittautui haastavaksi opinnäytetyötä tehdessä. Ulkopuolelle jäi muun muassa maahanmuuttajien palvelujärjestelmään liittyvä osuus. Muutokset palvelujärjestelmissä ovat kuitenkin arkipäivää ja niiden paikkansapitävyyttä tulee aina tarkastella reaaliajassa. Haasteena kaikille oppaille on nykypäivänä tiedonkulun nopeus ja muutokset siinä.

Uskon oman kiinnostukseni monikulttuuriseen työhön näkyvän opinnäytetyössäni. Kattavalla lähdeaineistolla haluan toisaalta vakuuttaa lukijat paneutumisestani aiheeseen, mutta toivon sen myös avaavan ensikodin ohjaajille väyliä perehtyä syvällisemmin monikulttuuriseen ohjaukseen liittyvään teorial tietoon.

Valitsemani teorian tieto on mielestäni sellaista, joka kestää aikaa ja on syvennettävissä lähteistä.

Opinnäytetyön tekeminen yksilötyönä oli osittain tietoinen valinta, mutta siihen vaikuttivat myös käytännölliset syyt. Omasta opiskeluryhmästäni ei löytynyt ketään muuta, joka olisi kiinnostunut maahanmuuttajiin liittyvästä opinnäytetyöstä. Ensikotityökokemustakaan ei ollut kuin itselläni, joten itsenäinen työskentely tuntui luontevimmalta vaihtoehdolta. Opinnäytetyön prosessin haastavuutta ei pysty yksilötyössä jakamaan parin kanssa, toisaalta tiivis yhteistyö ensikodin ohjaajien ja toimintaterapeutin kanssa vähensivät kokemusta yksin tekemisestä. Alusta alkaen oli selvää, että toteutan toiminnallisen opinnäytetyöni yhteistyössä ensikodin ohjaajien kanssa. Koko prosessin ajan on yhteistyö sujunut hyvin ja ensikodin ohjaajilta olen saanut rohkaisevaa ja kannustavaa palautetta. Tukea prosessin läpiviemiseen ja sen haasteiden jakamiseen olen saanut myös opiskelijakollegaltani, joka työsti omaa opinnäytetyötään samaa aikaa kanssani. Kiitos Minna Suomalainen vertaistuesta, joka on ollut ajatustenvaihtoa, kannustusta ja konkreettista apua esimerkiksi opinnäytetyön nimen keksimisessä.

Vastuu prosessin toteuttamisesta ja loppuun viemisestä on ollut kuitenkin yksin minulla ja se on ajoittain ollut haastavaa, mutta myös opettavaista. Yli vuoden kestänyt prosessi on edennyt vaihteittain, siinä on ollut taukoja joiden aikana olen kuitenkin työstäni aihetta mielessäni. Työkokemukseni ensikodissa on tukenut opinnäytetyöprosessiani. Koen myös opinnäytetyöprosessin kehittäneen ammattitaitoani ja osaamistani ensikodinperheyksiköissä ohjaajan toimimisessa. Opinnäytetyön prosessin on tarjonnut matkan oman ammattitaidon kehittämiseen monella eri tavalla. Opinnäytetyön kautta olen perehtynyt syvällisemmin esimerkiksi junatuotokseen ja sitä kautta ensikodin perhekuntoutuksen rakenteeseen. Opinnäytetyön prosessin jälkeen hallitsen junatuotoksen käytön ja olenkin alkanut työskennellä sen avulla asiakkaideni kanssa. Uskon, että kuntoutuksen rakenne avautuu junatuotoksen sisältöjen kautta paremmin asiakkaille ja toivon, että opinnäytetyöni tuottamani kansio helpottaa osaltaan sen läpikäymistä maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa.

8.2 Produktin arviointi

Mielestäni teoriapohja ja toteuttamani valokuvia sisältävä kansio keskustelevat lopulta hyvin keskenään. Toivon teoreettisen osuuden lisäävän ensikodissa työskentelevien ohjaajien ymmärrystä maahanmuuttaja-asiakkaan arkitodellisuudesta ja sen haasteista vieraassa kulttuurissa ja ennen kaikkea ensikotikuntoutuksessa. Ohjauskansioon kerätyt valokuvat toimivat keskustelun avaajina ja dialogin mahdollistajina. Valokuvat on otettu ensikodin kuntoutukseen liittyvistä osa-alueista ja yhteiskunnassamme valitsevasta lapsen hyvästä perushoidon näkökulmasta käsin. Asettumalla dialogiin maahanmuuttaja-asiakkaan kanssa voi ohjaaja ja asiakas yhdessä luoda yhteisen ymmärryksen asiakkaan todellisuudesta verrattuna kuvissa esitettyyn todellisuuteen. Kansion kuva aiheet on toteutettu asiantuntija näkökulmasta, mutta se ei saa pois sulkea asiakkaan omaa kokemusta ja tulkintaa tilanteestaan.

Itselläni ei ollut kokemusta vastaavanlaisen kansion tekemisestä, joten toteutuksen onnistuminen mietitytti. Maahanmuuttajiin liittyvä aihe oli kuitenkin itselleni tärkeä ja valokuvien aiheet alkoivat hahmottua nopeasti. Tapaamiset tiimien kanssa ja ohjaajien innostunut asenne työtäni kohtaan loivat uskoa sen onnistumiselle. Ilman yhteistyötä toimintaterapeutti Laura Järvisen kanssa kansio ei olisi saanut lopullista muotoaan, hänen panoksensa valokuvien kuvaamisessa ja kansion ulkoasun suunnittelussa on ollut merkittävä. Yhteistyö tiimien kanssa valokuvien aiheiden kehittämisessä oli tärkeää ja antoisaa. Valokuvakohteita pohdittaessa syntyi myös paljon keskustelua ja kokemustenvaihtoa tilanteista, joissa kommunikaatio on ollut haastavaa. Ideoita valokuvien aiheeksi tuli paljon ja lopulta niiden rajaaminen alkoi olla haastavaa. Kansion ideana on olla täydentyvä, enkä olisi oman opinnäytetyöni puitteissa sitä pystynyt täydellisen kattavaksi tekemäänkään. En myöskään koe, että kansio voi koskaan olla valmis. Sen tulee elää asiakkaista nousevien tarpeiden mukaan.

Hieman yllättävää oli huomata, että vaikka kansion sisällön rakentaminen juna-
tuotoksen osa-alueiden mukaan koettiin hyväksi, moni kuvausidea koski käytännöllisiä asioita ja esineitä, esimerkiksi eri ruoka-aineiden, liikennevälineiden, lomakkeiden ja asiakirjojen sekä lähiympäristön palvelujen kuvaamista. Keskei-

siksi kuvausaiheiksi nousivat kuitenkin vauvan perushoitoon liittyvät tavarat ja asiat, vuorovaikutustilanteet sekä kuvasarjat vauvan laiminlyöntitilanteisiin liittyen. Jokainen tiimi nosti esiin toiveen tilanteiden kuvaamista, joissa vauva jätetään yksin hoitopöydälle, lattialle tai sohvalle. Vastapariksi näille kuville haluttiin kuvat, joissa vauva on tilanteissa yhdessä vanhemman kanssa. Eettisistä syistä kuvasimme nämä kuvasarjat nukun kanssa.

Vauvojen kaltoinkohtelua havaitaan ensikotityössä lähes päivittäin, yleisintä on vauvan laiminlyönti eri tilanteissa. Puuttuminen kaltoinkohteluun vaatii työntekijältä rohkeutta puhua asiasta avoimesti ja suoraan vanhempien kanssa. Tärkeintä puuttumistilanteessa on suojata vauva välittömältä vaaralta, esimerkiksi putoamiselta hoitopöydältä. Tilanne tulee aina käydä perusteellisesti läpi vanhemman kanssa. Työntekijän rauhallisuus ja neutraali sävy sekä rauhallinen ympäristö edesauttavat keskusteluyhteyden syntyä. Kaltoinkohteluun puuttumiseen tarvitaan aikaa, sitä ei voi tehdä ohimennen ja sanellen. (Henttonen 2009, 40 – 55.)

Laiminlyöntitilanteiden kuvaaminen maahanmuuttajien ohjaukseen suunnattuun kansioon saattaa antaa väärän viestin sekä asiakkaalle että asiaan perehtymättömälle lukijalle. Kaltoinkohtelutilanteet eivät koske yksinään maahanmuuttaja-asiakkaita, mutta koska niistä ei ole aiemmin ollut kuvamateriaalia ne haluttiin sisällyttää kansioon. Uskon, että kuvien avulla tilanteista voidaan keskustella helpommin vanhemman kanssa, koska kuvia voi katsella ulkopuolisen silmin ja rauhassa. Sekä asiakas että ohjaaja voivat tuoda esiin tunteita ja ajatuksia joita kuvat herättävät. Ensiarvoisen tärkeää on tiedostaa kuvien voivan myös aiheuttaa vahvoja tunteita ja niiden läpikäymiselle on hyvä varata aikaa.

Kansion tekninen toteutus osoittautui melkoiseksi haasteeksi ja viivästytti sen valmistumista. Alkuperäinen idea valokuvien leikkaamisesta ja liimaamisesta olisi ollut helpoin tapa itselleni, mutta kansion jatkokäytön kannalta Word tiedoston käyttö on järkevämpi vaihtoehto. Word tiedostona tulostetut sivut ovat myös ulkoasultaan selkeämpiä ja ammattimaisempia kuin ensimmäisen version käsin leikatut ja liimatut sivut. Kansion kuvat ovat neljästä eri lähteestä, osan olen kuvannut itse, osan kuvasimme yhdessä Laura Järvisen kanssa, osa on ammatti-

valokuvaajan kuvaamia kuvia ja osa on Clipart sovelluksesta. Kuvien laatu ja koko vaihtelevat. Yhteensä kuvia on lähes 130 kappaletta.

Kansion sisällön ja ennen kaikkea käytön arvioiminen on tulevaisuuden kehittämistehtävä. Palautteen kerääminen sekä ohjaajilta että asiakkailta on ensiarvoisen tärkeää, mutta rajasin sen oman opinnäytetyöni ulkopuolelle. Kattava teoriaosuus sekä kansion valmistaminen veivät niin paljon aikaa ja resursseja, että katson niiden riittävän opinnäytetyön sisällöksi. Oman oppimisen ja ammatitaidon kehittämisen kannalta palaute kansiosta olisi kuitenkin ollut tärkeää. Toisaalta työni ensikodissa jatkuu, joten voin olla mukana kansion jalkauttamisprosessissa oman työni ohella. Esittelen opinnäytetyöni ja valokuvien kuvitetun kansion kaikille tiimeille ensikodin kahveilla, joka on kaikille Vallilan yksiköissä työskenteleville tarkoitettu tiedon- ja kokemusten jakotilaisuus kerran kuussa. Kierrän myös esittelemässä kansion jokaisen yksikön yhteisöpalavereissa.

Teknisen toteutuksen lisäksi haastavinta kansion työstämisessä oli keksiä sille kuvaava nimi. Opinnäytetyössäni käytän kansiosta joka vain termiä kansio tai valokuvien kuvitettu kansio. Nimen keksiminen venyi aivan viimeisille hetkille ennen opinnäytetyön palauttamista. Lopulta päädyin nimeen; Ensikodin arkea kuvin. Vaikka opinnäytetyön lähtökohtana oli toive maahanmuuttaja-asiakkaille suunnatusta kansiosta, on koko prosessin ajan on ollut selvää, että kuvat, joita kansioon on kuvattu, hyödyntävät kaikkia ensikotikuntoutuksessa olevia asiakkaita. Kansion rajaaminen pelkästään maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa käytettäväksi ei anna sille oikeutta ja toisaalta saattaa rajata sen käyttöä toisten asiakkaiden kanssa. ”Ensikodin arkea kuvin” nimi ei itsessään poissulje mitään käyttäjäryhmää. Etenkin toiminnalliset kuvasarjat, tuttipullojen pesusta ja kylvelyksestä sekä kaltoinkohteluun liittyvät kuvat ovat sellaisia joita voidaan käydä läpi kaikkien asiakkaiden kanssa. Esimerkiksi tuttipullojenpesu kuvasarjaa voidaan hyödyntää myös niin, että siitä tehdään laminoitu versio keittiöön esille laitettavaksi. Muitakin yksittäisiä kuvia voidaan tulostaa tarvittaessa erilleen kansiosta.

9 POHDINTA

Yleinen keskustelu yhteiskunnassamme liittyen maahanmuuttajiin on viime vuosina ollut pääsääntöisesti negatiivissävytteistä. Sosionomina haluan vaikuttaa ja osallistua keskusteluun ammattilaisena ja tuoda esiin toisenlaista näkökulmaa.

Opinnäytetyöni kautta haluan tuoda esiin kulttuurien välisten erilaisuuksien näkemisen positiivisina haasteina, joiden äärelle voimme yhdessä pysähtyä niin ammattilaisina kuin rivikansalaisina. Erilaisuuden kunnioittaminen ja suvaitsevaisuuden lisääminen yhdenvertaisuusperiaatteita kunnioittaen ohjaa omaa eettistä ajattelua. Kunnioittaminen ei tarkoita kaiken hyväksymistä, kulttuuriin arvoihin liittyy myös seikkoja joiden yläpuolelle asettuu sekä laki että ihmisoi-keudet. Ensikodin arvoihin kuuluva, usko vanhemmuuteen ja sen tukemiseen vaikeista lähtökohdista huolimatta toteutuu mielestäni hyvin myös maahanmuuttaja-asiakkaiden kuntoutuksessa ja edesauttaa maahanmuuttaja-asiakkaiden yhdenvertaisuuden toteutumista.

Tarvitaanko maahanmuuttajien kohtaamisessa ja ohjaamisessa erityisosaamista? Niin ensikotikuntoutuksessa kuin yleensäkin sosiaalialan työskentelyssä lähtökohtana on asiakaslähtöisyys. Yksilöllisyyden huomioiminen ja kunnioittaminen eivät kuitenkaan poissulje kulttuuristen erityispiirteiden olemassaolon huomioimisen tärkeyttä. Maahanmuuttajan näkeminen oman elämänsä asiantuntijana haastaa myös ammattilaisen kyseenalaistamaan omaa tapaansa työskennellä ja tarkastella asioita. Hyväksytäänkö asiantuntijuus vain niissä puitteis- sa, jotka sopivat oman yhteiskuntamme arvoihin? Voisimmeko oppia enemmän esimerkiksi yhteisöllisyydestä ja sen kantavasta voimasta, jos tarkastelisimme asiaa kauhistelematta yksilön itsemääräämisoikeuden kapeutta.

Maahanmuuton tulevaisuus 2020- työryhmän esityksen mukaan palveluiden kehittämisessä on huomioitava maahanmuuttaja asiakkaiden lähtökohdat ja palveluntarpeet. Maahanmuuttajien suurempi tarve saada neuvontaa tulee huomioida esimerkiksi sähköistä asiointia ja yhteispalveluja kehitettäessä. Pal-veluista tiedottamisessa tulisi lisätä selko- ja vieraiden kielten osuutta. Erityisen

tärkeää on hyödyntää maahanmuuttajien omaa kokemuseräistä tietoa. (Maahanmuuton tulevaisuus 2020–työryhmä 2013, 16.) Maahanmuuttajatyöryhmän perustaminen ja työkehittäminen ovat mielestäni osoitus Helsingin ensikoti ry:n halusta vastata palvelujärjestelmän kehittämiseen maahanmuuttaja-asiakkaan tarpeisiin vastaten. Opinnäytetyö on oma panokseni työkehittämiseen.

Matinheikki-Kokko (2011, 30–31) puhuu sosiaaliohjaajan roolista maahanmuuttajan arjen toimijuuden vahvistajana uudessa kulttuuriympäristössä. Arjen toimijuuteen kuuluu muun muassa vanhemmuus sekä yhteiskunnallinen toimijuus palveluiden käyttäjänä ja kehittäjänä. Toimijuuden vahvistaminen rakentuu toiminnallisen ohjauksen ja neuvonnan kautta. Tämänkaltaista toimijuuden vahvistamista tavoittelin omalla opinnäytetyölläni. Ensikodin arkea kuvin kansion avulla maahanmuuttajaperheiden on toivottavasti helpompi osallistua ensikodin perhekuntoutukseen uudessa kulttuuriympäristössä sekä vahvistaa näin vanhemmuuttaan kuntoutuksesta saatavan tuen kautta.

Dialoginen työote vastaa omaa ammatillista identiteettiäni. Koen ohjaajana työskentelyn rinnalla kulkemiseksi ja yhteisen todellisuuden etsimiseksi. Maahanmuuttajien kanssa työskentelyssä voin itse edustaa omaa suomalaista kulttuuriani ja olla samalla avoin uudelle, toisenlaiselle tavalle nähdä asioita. Kuvalinen, kommunikaatiota tukeva kansio tarjoaa yhden välineen asettua dialogiin asiakkaan kanssa.

LÄHTEET

- Airaksinen, Tiina & Vilkkä, Hanna 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Alitolppa–Niitamo, Anne 2005. Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Anne Alitolppa–Niitamo; Ismo Söderling & Stina Fågel (toim.) 2005. Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto.
- Almqvist, Kjerstin & Broberg, Anders G. 2000. Kulturella skillnader i barnuppföstran och utvecklingsideal. Teoksessa Carl Martin Allwood & Elsie C Franzen. (toim.) 2000. Tvärkulturella möten. Grundbok för psykologer och socialarbetare. Natur och kultur.
- Anis, Merja 2008. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnot. Helsinki: Väestöliitto
- Backman, Sini 2012. Ensikodin kuntoutusprosessin kehittäminen- vauvan matkassa. Laurea – ammattikorkeakoulu. Vantaa. Sosiaali – ja rikosseuraamusala. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto.
- Backman, Sini 2012. Junatuotos ohjausmateriaali. Helsingin ensikoti ry.
- Berg, Kristiina 2012. Insha Allah – sosiaalityötä pakolaisasiakkaiden kanssa. Teoksessa Minna Strömberg–Jakka & Terhi Karttunen 2012. Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus. 14–34
- Bergbom, Barbara & Giorgiani, Terhi 2007. Maahanmuuttajien suomenkielentaito. Teoksessa Maarit Vartia; Barbara Bergbom; Terhi Giorgiani; Anita Rintala–Rasmus; Riitta Riala & Simo Salminen 2007. Monikulttuurisuus työn arjessa. Helsinki: Työterveyslaitos, 65–84.

Bueno, Lea 2012. Ohjaaja, Helsingin ensikoti perheysikkö Triangeli. Helsinki. Henkilökohtainen tiedonanto 7.2.

Elmeroth, Elisabeth 2003. From Refugee Camp to Solitary Confinement: illiterate adults learn Swedish as a second language. *Scandinavian Journal of Educational Research* 47 (4), 431–449. Viitattu 2.12.2012. Saatavissa <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=aph&AN=10465959&site=ehost-live>

Erkko, Tuuli; West, Karin & Viljakainen, Susanna 2011. Muualta Suomeen muuttaneiden perheiden sosiaaliohjaus – yleistä ja erityistä. Teoksessa Päivi Kaljonen & Kaija Matinheikki - Kokko (toim.) Osallistava monikulttuurinen sosiaaliohjaus. Metropolia ammattikorkeakoulun julkaisusarja. University of Jyväskylä, Institute for Educational Research, 55–67.
http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/TAITO/PDF/245366_METROPOLIA_TAITO2.pdf

Fredriksson, Ulf 2002. Reading Skills among Students of Immigrant Origin in Stockholm. Institute on International Education Stockholm University.

Haavikko Ansa & Bremer Lena 2009. Ulkoisesti erilaisia sisäisesti samanlaisia. Opas mielenterveystyöhön yli kulttuurirajojen. Helsinki: Suomen mielenterveysseura.

Harju–Tolppa, Marjo 2004. Monikulttuuristen naisryhmien voimaantuminen ja sosiaaliset verkostot. Setlementtijulkaisuja 15.Helsinki: Suomen Setlementtiliitto ry.

Heister Trygg, Boel 2010. Graafinen kommunikointi. Esineet, kuvat ja symbolit puhetta tukevassa ja korvaavassa kommunikoinnissa. Kehitysvammaliitto ry.

Helsingin ensikoti ry i.a Viitattu 20.9.2012

http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/jasenyhdistykset/helsingin_ensikoti_ry/

Henttonen, Tanja 2009. Vauvojen kaltoinkohtelu. Tunnistaminen ja puuttuminen ensikodeissa. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu-tutkielma.

Hirsiaho, Anu; Pöyhönen, Sari & Saario, Johanna 2007. Maahanmuuttajat suomalaista yhteiskuntaa lukemassa – lukemisen ja kirjoittamisen etnografiaa paperimaassa. Teoksessa Olli-Pekka Salo, Tarja Nikula & Paula Kalaja 2007. Kieli oppimisessa – Language in Learning. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino

Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Tampere: Vastapaino.

Juujärvi, Soile; Myyry, Liisa & Pessa, Kaija 2007. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Järvinen, Laura 2012. Toimintaterapeutti, Helsingin ensikoti. Helsinki. Henkilökohtainen tiedonanto 27.9.

Kaljonen, Päivi 2011. Monikulttuuriset perheet sosiaaliohjauksen haasteena.

Teoksessa Päivi Kaljonen & Kaija Matinheikki - Kokko (toim.)

Osallistava monikulttuurinen sosiaaliohjaus. Metropolia ammattikorkeakoulun julkaisusarja. University of Jyväskylä, Institute for Educational Research, 37–53.

http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/TAITO/PDF/245366_METROPOLIA_TAITO2.pdf

Kettunen, Terttu; Ihalainen, Jarmo & Heikkinen, Hannele 2001. Monimuotoinen sosiaaliturva. Helsinki: WSOY

Laine, Rauno 2007a. Luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten maahanmuuttajien koulutus – Opetushallituksen suositus opetussuunnitelmaksi. Teok-

sessä Rauno Laine; Leena Nissilä & Kaarina Sergejeff 2007. Eväitä, esimerkkejä ja kokemuksia. Luku- ja kirjoitustaidon opetus aikuisille maahanmuuttajille. 6–12.

Laine, Rauno 2007b. Katsaus oppimateriaaleihin. Teoksessa Rauno Laine; Leena Nissilä & Kaarina Sergejeff 2007. Eväitä, esimerkkejä ja kokemuksia. Luku- ja kirjoitustaidon opetus aikuisille maahanmuuttajille. 155–163.

Lehtinen, Essi 2012. Kuka on maahanmuuttaja? Enska. Ensi- ja turvakotienliiton jäsenlehti 1/2012, 4–7.

Lemercier, Jenni; Hyvärinen, Salla & Hautamäki, Jari 2012. Kotouttaminen ja monikulttuurinen väkivallan ehkäisytyö Espoossa. Teoksessa Leo Nyqvist & Salla Hyvärinen (toim.) *Dusti – Luottamusta Miehen Linjalla*. Espoo: Naisten Apu Espoossa ry, Lyömätön Linja

Maahanmuuton tulevaisuus 2020–työryhmän ehdotus 2013. Maahanmuutto. Helsinki: Sisäasiainministeriön julkaisuja 5/2013. Viitattu 1.2.2013. http://www.intermin.fi/download/39676_Tyoryhman_ehdotus_30.1.pdf

Mandalios, Mikalea; Nummela, Sari; Roininen, Elina & Sipilä, Jyrki 2011. Matkalla Suomessa. Maahanmuuttanut ohjauksella kotoutumaan. Helsingin aikuisopisto.

Matinheikki–Kokko, Kaija 2011. Kulttuuriin kätkeyty toimijuus. Teoksessa Päivi Kaljonen & Kaija Matinheikki - Kokko (toim.) *Osallistava monikulttuurinen sosiaaliohjaus*. Metropolia ammattikorkeakoulun julkaisusarja. University of Jyväskylä, Institute for Educational Research, 20–35.

http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/TAITO/PDF/245366_METROPOLIA_TAITO2.pdf

Monikulttuurisentyön erityispiirteet ensikotikuntoutuksessa i.a Viitattu 20.11.2012. Tuloste tekijän hallussa.

Mönkkönen, Kaarina 2007. Vuorovaikutus dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.

Onnismaa, Jussi 2007. Ohjaus- ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Helsinki:Gaudeamus.

Paavola, Heini & Talib, Mirja–Tytti 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Jyväskylä: PS--kustannus.

Papunet i.a Viitattu 12.2.2013 <http://papunet.net/>

Rauta, Asko 2005. Selvitys maahanmuuttajien mielenterveyspalvelujen saatavuudesta ja tarpeesta. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 10.4.2012 <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2005/08/pr1133769677660/passthru.pdf>

Räty, Minttu 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.

Sainola-Rodrigues, Kirsti 2005. Turvapaikanhakijat psykiatrisessa sairaalahoidossa- hoitamisen kulttuurinen kompetenssi potilasasikirjojen perusteella. Teoksessa Kirsti Sainola-Rodrigues 2009. Transnationaalinen osaaminen. Uusi terveydenhuoltohenkilöstön osaamisvaatimus. Kuopio: Kuopion Yliopisto, 18-31.

Schubert, Carla 2007. Monikulttuurisuus mielenterveystyössä.Helsinki: Edita

Sisäasiainministeriö 2011. Maahanmuuton vuosikatsaus 2011. Viitattu 30.1.2012 http://www.intermin.fi/download/33826_maahanmuutto_2011_tilastokatsaus_web.pdf

Stormbom, Anne 2008. Vauvalähtöinen päihdekuntoutus - Esimerkkinä Ensikoti Pinja. Teoksessa Maarit Andersson, Riitta Hyytinen & Marianne Kuorelahti (toim.) Vauvan parhaaksi. Kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry, 109-125.

Tikoteekki 2009. Kuvat kommunikoinnissa. Viitattu 12.2.2013
http://papunet.net/tietoa/fileadmin/muut/Esitteet/kuvat_kommunikoinnissa_2009.pdf

Toimintasuunnitelma 2011. Helsingin ensikoti ry.

Toimintasuunnitelma 2012. Helsingin ensikoti. Vallilan yksiköt.

Vahvelainen, Anne 2003. Yhteisöllisyys yksilöllisenä tukena. Viitattu 20.1.2013
http://www.jyvaskylankoulutuskeskus.fi/YY/artikkelit/2003_01_vahvelainen.php

Vehmanen, Mari & Vesa, Laura 2012. Vanhemmuuden tukena. Tapoja työskennellä perheiden kanssa, joissa vanhemmalla on kehitysvamma tai laaja-alaisia oppimisvaikeuksia. Kehitysvammaisten Tukiliiton julkaisusarja 4/2012. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry.

Viljanen, Ritva 2012. Monitori. Uutisia ja näkökulmia maahanmuuttopolitiikasta. Viitattu 29.10.2012 <http://www.monitorilehti.fi/intermin/monitori/cms.nsf/pfbc/C4C489EAC2B82705C2257A95003E6F5F>

Vuorela, Sanna 2011. Ohjaaja, Helsingin Ensikoti perheysikkö Kaneli. Helsinki. Henkilökohtainen tiedonanto 23.11.